

Langetermijnvisie

Duurzame Ontwikkeling

2050

Bijdrage van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling

Mei 2012

Voorwoord

Deze reader vormt de bijdrage van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling aan het proces van de opmaak van een langetermijnvisie 2050.

We zijn blij dat er zo'n langetermijnvisie wordt opgemaakt. Een beleidspraktijk ontwikkelen die meer rekening houdt met de uitdagingen op langere termijn, dat is een vorm van duurzame ontwikkeling die de raad al lang bepleit. We zien dat bij NGO's, sociale organisaties en bedrijven steeds vaker wordt gewerkt met denkoefeningen die een langetermijnvisie proberen uit te werken. Het kan helpen om de beslissingen van nu bij te sturen. Gezien de ernst en de urgentie van de sociaal-ecologische uitdagingen die op ons afkomen is dat meer dan welkom.

De verschillende federale actoren die in de wet duurzame ontwikkeling voorzien zijn, hebben elk een eigen complementaire rol te spelen in het versterken van een wervende langetermijnvisie. Gezien de samenstelling van de raad, met stakeholders uit de verschillende maatschappelijke groepen, is een dialoog tussen die groepen in dit verband een zeer zinvolle oefening. Het is bijzonder nuttig dat we als raad een inbreng kunnen doen bij de opmaak van de wetteksten die tegen eind 2012 klaar zullen zijn. Dat zal hopelijk het begin zijn van een structurele maatschappelijke dialoog over de uitdagingen van 2050.

Binnen de raad werd er gekozen voor een intensief proces. In een eerste fase hebben de vier ledengroepen zelf, binnen hun organisaties, een visie 2050 ontwikkeld. Dat resulteerde in vier uitgewerkte visieteksten. In een tweede fase werden die visies tijdens een dialoogdag aan elkaar voorgesteld. In een derde fase werd dan gewerkt aan een advies.

Het resultaat van dat proces is deze reader. In de reader is enerzijds het advies opgenomen en zijn anderzijds de vier visieteksten te vinden. Hiermee wil de raad uitdrukking geven aan de rijke diversiteit aan visies en meningen die binnen de raad bestaan over een langetermijnvisie. Dat die diversiteit bestaat, vinden wij een meerwaarde. We staan immers nog maar aan het begin van een structureel denkproces. Het is onmogelijk (en het zou ook onwenselijk zijn) om nu al een visie te zeer te willen vastleggen. Het denkproces heeft nood aan een sterk gemeenschappelijk besef van de grote uitdagingen en tegelijk aan een open cultuur om zo maximaal nieuwe inzichten te kunnen integreren in dat proces. We zijn er dan ook van overtuigd dat ook de volgende jaren de raad een belangrijke rol zal kunnen spelen in de vormgeving van een brede maatschappelijke dialoog over de verdere uitwerking van de visie 2050.

De teksten die u in deze reader vindt, vormen een bijzonder interessant geheel aan inzichten en vernieuwende ideeën. Het is opvallend dat er bij alle betrokken stakeholders een sterk besef is van de nood aan het verankeren van een wervende langetermijnvisie in het beleid van de federale overheid. We kijken dan ook uit naar de wetteksten die eind dit jaar zullen worden goedgekeurd en zijn ervan overtuigd dat er met de voorstellen van de raad rekening zal worden gehouden.

Theo Rombouts

Advies van de raad

1. Context

- [a] In het kader van de opmaak van een langetermijnvisie duurzame ontwikkeling 2050, zoals voorzien in de wet duurzame ontwikkeling, werd aan de verschillende actoren van de wet gevraagd een bijdrage te leveren aan dit proces.
- [b] De vier ledengroepen in de raad hebben elk een eigen 'visie 2050' uitgewerkt. Dit advies moet in samenhang met die vier teksten worden gezien.

2. Advies

2.1. Statuut van dit advies

- [1] De raad waardeert sterk de geboden mogelijkheid een bijdrage te kunnen leveren aan de opmaak van een federale langetermijnvisie duurzame ontwikkeling 2050.
- [2] De raad wil in dit advies recht doen aan de rijke diversiteit aan visies en inzichten die bij zijn leden bestaan. Daarom is ervoor gekozen de afzonderlijke visieteksten van de ledengroepen van de raad samen met dit advies aan te bieden. Het advies geeft duiding bij het geheel van die afzonderlijke visieteksten. Het advies wordt samen met de visieteksten aangeboden aan de minister, de andere actoren en het parlement, als bijdrage aan het proces van de opmaak van de langetermijnvisie.
- [3] Bij de leden van de raad bestaat brede overeenstemming over de grote uitdagingen die op ons afkomen in de periode tot 2050. Deze uitdagingen zijn sociaal, economisch en ecologisch van aard. Zij kunnen slechts worden aangegaan en beantwoord door de samenhang tussen deze drie dimensies te bewaken. Ook over de vraag 'in welke samenleving willen wij leven in 2050' blijkt een tamelijk ruime consensus te bestaan. Dit advies wijdt haar eerste deel aan deze overeenstemming. Deze maatschappelijke consensus kan de basis vormen voor de noodzakelijke transitie die ons dichterbij het wensbeeld van 2050 moet brengen. Over de te volgen weg, en zeker ook over de keuze van de precieze stappen die moeten gezet worden om tot het gewenste streefbeeld te komen, zijn er deels convergerende en deels uiteenlopende visies. Dat hoeft volgens de raad geen probleem te zijn, integendeel. De raad is ervan overtuigd dat op dit moment van het proces de diversiteit aan visies en ideeën een meerwaarde kan zijn. Op dit aspect gaan wij in in het laatste luik van dit advies. Een voldoende openheid van het proces en daarmee verankerd een structurele participatie van alle betrokkenen en een georganiseerde maatschappelijke dialoog zijn volgens de raad basisvoorwaarden voor een succesvol traject. In dit onderdeel worden enkele pistes of vragen vermeld die terug te vinden zijn in de visies van de afzonderlijke ledengroepen maar nog geen consensus bij de leden van de raad uitdrukken.
- [4] Dit advies richt zich op de federale overheid en wil het vooral hebben over het uit te werken beleid van de Belgische regering. Dat beleid doet zich vanzelfsprekend voor in een internationale context (beleidsarchitectuur, politieke, ecologische en sociale ontwikkelingen, ...) en wordt mee vorm gegeven door de verschillende internationale governancestructuren waar ons land deel van uitmaakt, onder meer de EU.

2.2. Streefbeeld 2050: contouren van een gewenst maatschappijmodel

- [5] In het gedeelde streefbeeld voor 2050 garandeert een performante economie binnen ecologische grenzen een houdbare hoge levenskwaliteit met kwaliteitsvol werk voor iedereen in een inclusieve samenleving.

- [6] De generatie van 2050 en de daaropvolgende generaties moeten zich in vrijheid kunnen ontplooiën, waarbij die vrijheid is ingebed in maatschappelijke verantwoordelijkheid. Een goed uitgebouwde en performante sociale zekerheid en een toegankelijke gezondheidszorg zijn wezenskenmerken van de samenleving anno 2050. Op dat moment moet ons land op weg zijn naar de uitbanning van de armoede. Wereldwijd is de kloof tussen arm en rijk gevoelig verminderd en is de basis gelegd voor een wereldwijd systeem van sociale zekerheid.
- [7] Tegen 2050 is in ons streefbeeld sprake van een significante omkeer van de degradatie van de planetaire draagkracht, met het oog op een volledig herstel van het natuurlijk kapitaal. Dat impliceert een transformatie van onze niet-duurzame consumptie- en productiepatronen waarbij het respect voor de grenzen aan de ecologische draagkracht van de planeet centraal staat.
- [8] Om de gewenste toestand in 2050 te bereiken, zal er nood zijn aan een stabiel macro-economisch klimaat en gezonde en veerkrachtige ondernemingen die in een internationale economische context kunnen opereren. Onze economie is op dat moment innovatief en veerkrachtig, en kan daardoor vlot inspelen op snelle veranderingen die zich kunnen en zullen voordoen. Terwijl we uitdrukkelijk opteren voor het behoud van onze industriële capaciteit, beseffen wij ten volle dat deze zelf grondige veranderingen zal ondergaan. Vergeleken met de huidige toestand zal tegen 2050 in alle economische sectoren een verregaande vergroening zijn doorgevoerd. Die zal leiden tot een lagekoolstofeconomie die – mee dankzij het sluiten van kringlopen – aanzienlijk minder beslag legt op de natuurlijke hulpbronnen doorheen de hele keten.
- [9] Gezonde overheidsfinanciën en een institutioneel beleidskader gericht op goed bestuur geven de federale overheid de mogelijkheid om de gewenste ontwikkelingen ten volle te ondersteunen. De afstemming met de sub- en supranationale overheden moet zich richten op een maximale coherentie. Dat impliceert verder ook dat België een sterk internationaal institutioneel kader voor duurzame ontwikkeling nastreeft. In de verschillende externe beleidsdomeinen (onder meer ontwikkelingssamenwerking, handel, werking internationale financiële instellingen IMF en Wereldbank, landbouwbeleid) betekent coherentie dat het streven naar sociale rechtvaardigheid binnen planetaire grenzen het streefdoel is.
- [10] Om de gewenste toestand in 2050 te bereiken zal de overheid concrete beleidsdoelstellingen en daarmee samenhangende indicatoren moeten afspreken en vastleggen.

2.3. Streefbeeld 2050: een faciliterend kader dat de transitie mogelijk maakt

- [11] Om het wensbeeld 2050 te realiseren, zullen wij door diepgaande maatschappelijke veranderingen moeten gaan. Dat dient te gebeuren in het kader van een transitieproces dat een aantal systemische veranderingen in gang zet. In de volgende punten suggereert de raad enkele elementen van dat kader, zonder volledig te willen zijn.
- [12] De grondige vernieuwing en vergroening van onze economie zullen moeten gebeuren binnen het kader van een rechtvaardige transitie. Dit betekent dat werknemers zich aan wijzigende omstandigheden moeten kunnen aanpassen. Zij moeten daarbij nieuwe vaardigheden kunnen integreren. Levenslang leren moet bijdragen tot het realiseren van een hoge tewerkstellingsgraad met kwaliteitsvolle jobs. De overgang vergt het behoud van een performante sociale zekerheid. Om dit alles mogelijk te maken, is een voortdurende sociale dialoog nodig.
- [13] Ook ondernemers zullen snel moeten kunnen inspelen op verandering. Daarbij zal een kleine, open economie als de onze permanent rekening moeten houden met de Europese en internationale ontwikkelingen.
- [14] Nog meer dan nu zullen we een cultuur van innovatie en ondernemerschap moeten stimuleren. Dat heeft te maken met investeringen in kennisnetwerken en een aangepast institutioneel kader. Onderzoek en ontwikkeling zullen mee een antwoord moeten formuleren op de verscherpte economische, ecologische en sociale uitdagingen. Innovatie heeft toenemende aandacht voor het bevorderen van economische en

maatschappelijke veerkracht. Technologische innovatie, systeeminnovatie en sociale innovatie moeten samengaan en elkaar versterken.

- [15] Om te komen tot een koolstofarme economie met een laag beslag op natuurlijke hulpbronnen, teneinde de ecologische grenzen te vrijwaren, is er nood aan systemische vernieuwingen in de productie- en consumptiemodellen. Die moeten mogelijk maken dat een aantrekkelijk welvaartsniveau kan worden gegarandeerd met een veel lagere ecologische voetafdruk. Nieuwe businessmodellen, die bijvoorbeeld toelaten diensten aan te bieden (bv. leasing van apparaten, autodelen, ...) waar vroeger het bezit van producten centraal stond, net als een ambitieus model van ecodesign, gericht op herbruikbaarheid en recyclage van producten, kunnen in de toekomstige economie een groeiende rol innemen en bieden ondernemingen nieuwe kansen.
- [16] Om dit alles mogelijk te maken, dient er blijvend geïnvesteerd te worden in kennisontwikkeling, en dat in een internationaal gecoördineerd kader (onder meer via de EU). Over hoe we best van de huidige naar de in 2050 gewenste toestand gaan, bestaat nog geen eenduidige blauwdruk. Scenario's moeten tegelijk heldere langetermijndoelstellingen hebben en ook flexibel genoeg zijn om in te spelen op nieuwe inzichten. Daarom is naast meer wetenschappelijk onderbouwde kennis ook praktijkkennis nodig, evenals een keuze voor meer multidisciplinair onderzoek om de volgende stappen in het transitieproces te kunnen voorbereiden. Daarbij moet de interface tussen de wetenschappelijke wereld, de publieke beleidscentra, de bedrijfswereld en de civiele maatschappij versterkt worden.
- [17] Een cruciaal sluitstuk van het transitieproces is de keuze voor een doorgedreven participatieve benadering. Klassieke top-down-modellen alleen zijn niet meer toereikend als antwoord op de complexe uitdagingen van de toekomst. Het actief betrekken van alle stakeholders in het transitieproces en het inspelen op niche-initiatieven zijn een noodzaak (bv. het voorstel van de raad om te komen tot een transitieplatform voor een duurzaam voedingsstelsel). Binnen de democratische instituties en praktijken zou de aandacht voor langetermijnprocessen structureel moeten verankerd worden. Tegelijk is het vergroten van de veerkracht van de instituties een noodzaak.

2.4. Streefbeeld 2050: verder maatschappelijk debat vereist

- [18] Ook al is er bij de leden van de raad grote overeenstemming over de grote uitdagingen die op ons afkomen, er blijven ook enkele elementen waarover vandaag geen gedeelde visie bestaat. Ofschoon volledige eensgezindheid een utopie is – en ook diversiteit aan meningen een rijkdom – is het toch wenselijk om over deze visieverschillen te blijven nadenken in een brede maatschappelijke dialoog. Op enkele belangrijke verschillen in visie gaan wij hieronder in
- [19] Hoewel alle leden van de raad een actieve rol toekennen, zowel aan de ondernemingen en de markt als aan de overheid, verschillen de appreciaties over wat de optimale balans is tussen overheidsinterventie (met daarbij overheidsregulering en de rol van publieke bedrijven) en ruimte voor marktmechanismen met het oog op het bereiken van het streefbeeld 2050. Ook over de vraag hoe publieke diensten en 'commons' internationaal best zouden beschermd worden is verdere ideeënvorming nodig. Verder debat is nodig over de vraag of op lange termijn blijvende economische groei noodzakelijk en mogelijk is, en over de juiste instrumenten om economische performantie, welvaart en welzijn te meten.
- [20] Alle leden zijn het eens over het grote belang van een cultuur van innovatie die verankerd is in een transitieperspectief. Een doel daarvan moet zijn te komen tot systemische innovatie. Over welke institutionele aanpassingen daarvoor nodig zijn (bv. inzake Intellectual Property Rights, impact van belastingen op ondernemerschap, ...) en de aandacht die daaraan moet besteed worden, is nog geen overeenstemming.
- [21] De leden delen de overtuiging dat alle landen en alle burgers van de wereld recht hebben op een duurzame ontwikkeling. In de economische transformatie die mondiaal zal plaatsvinden tussen nu en 2050 zou een grotere gelijkheid in het gebruik van de natuurlijke rijkdommen tussen rijk en arm (tussen en binnen landen) moeten worden nagestreefd. In welke mate dit al dan niet automatisch zal

plaatsvinden via economische convergentie en/of al dan niet rekening zal moeten gehouden worden met de historische verantwoordelijkheid is er op heden geen eensgezindheid.

- [22] De leden delen het belang van gezonde overheidsfinanciën. Over hoe de evolutie in de kosten van de overheid, onder meer door vergrijzing en gezondheidszorg, dient te worden beheerst en bekostigd, en over de vraag naar verschuivingen binnen het belastingsysteem is er zeker nog behoefte aan verder maatschappelijk debat.
- [23] Er is eensgezindheid over het feit dat het gebruik van natuurlijke hulpbronnen de rechten van de lokale bevolking eender waar ter wereld niet in het gedrang mag brengen. Over hoe zich dat moet vertalen in concrete internationale regelgeving (onder meer voor de wereldhandel) bestaat nog geen consensus. De raad vraagt extra aandacht van de overheid om in deze complexe discussie te komen tot kennisverwerving en visievorming, en dat bij voorkeur in een multi-levelkader.

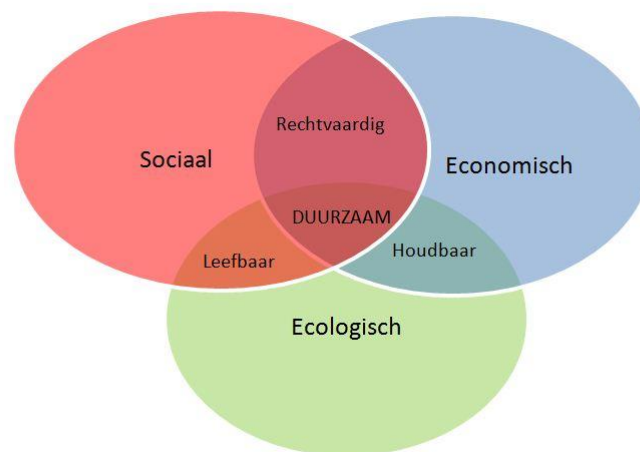
Visieteksten van de ledengroepen van de raad

Milieubeweging

Een langetermijnvisie op duurzame ontwikkeling

De centrale boodschap van de milieubeweging

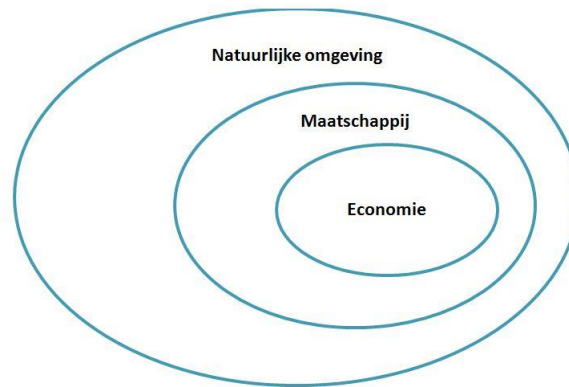
Het klassieke model van duurzame ontwikkeling gaat uit van een evenwaardige economische, sociale en milieupijler, die in interactie met elkaar tot ontplooiing komen:

Vasthouden aan deze interpretatie van duurzame ontwikkeling wordt steeds moeilijker in het huidige Westers groei/welvaartsmodel. Dit model is te eenzijdig gericht op economische groei en is essentieel niet-duurzaam. Om het huidige welvaartsmodel verder te kunnen zetten, hebben we tegen 2050 twee extra planeten nodig. En die hebben we niet. Bovendien komen sociaal rechtvaardige levensomstandigheden onder druk. De welvaart die we creëren, is niet billijk verdeeld – binnen de huidige generaties, noch naar de toekomstige generaties. Deze situatie leidt tot een systeemcrisis met o.a. klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit, pollutie, armoede en (voedsel)schaarste als symptomen.

Het centrale vraagstuk van duurzame ontwikkeling is dan: hoe kunnen we binnen de ecologische grenzen een hoge levenskwaliteit realiseren, met sociale rechtvaardigheid en voldoende economische ontwikkeling?

We moeten tot een fundamenteel ander model van duurzame ontwikkeling komen, waarin de economie ten dienste staat van bredere maatschappelijke doelstellingen, waar het economisch systeem in functie van het menselijke welzijn staat en waar beide systemen, maatschappij en economie, de grenzen van ecologisch systeem niet overschrijden. Het economische en sociale systeem kan slechts blijven functioneren binnen een gezonde natuurlijke omgeving. In een tekening ziet dat er dan zo uit:

Het ecosysteem van de aarde is de basis en de beperking voor alle andere systemen, maar staat onder onhoudbare druk vanuit de andere pijlers. Om hier verandering in te brengen en om in staat te zijn om zowel voor de huidige generaties als alle toekomstige generaties een zelfde niveau van welvaart en welzijn te garanderen, moeten we de manier waarop we onze dagdagelijkse activiteiten zoals voeding, wonen, transport, toerisme,... fundamenteel herdenken. De manier waarop we in de socio-economische pijlers ons ecologisch kapitaal aanwenden moet anders. Dit leidt tot drie centrale uitdagingen:

- Een duurzaam energiesysteem, dat door een hoge efficiëntie en absolute ontkoppeling een substantieel lager energieverbruik kent, waarvan de bronnen 100% hernieuwbaar zijn en in een goed verbonden Europees slim netwerk functioneert. Dit draagt bij tot het realiseren van een met 80 tot 95% verminderde CO₂-uitstoot
- duurzaam beheerde gesloten materiaal- en stofkringlopen en verregaande vermindering van materiaal- en energiestromen met een factor 10 of meer.
- slimmer en efficiënter omgaan met ruimte door kernversterking te stimuleren en open ruimte, natuur en biodiversiteit te vrijwaren

Om tot dit model van duurzame ontwikkeling te komen zijn er geleidelijk aan fundamentele transformaties nodig in onze werkmethodes, gewoontes en structuren met betrekking tot dagdagelijkse activiteiten.

1. Inclusieve maatschappij

Sociale inclusie

De verschuivingen om te komen tot een duurzaam model moeten op een sociaal rechtvaardige wijze verlopen. Een duurzaam sociaal rechtvaardig systeem betekent een systeem waar het ecologische, sociale en economische kapitaal eerlijk en gelijk verdeeld is tussen mensen, tussen landen en tussen generaties. Een duurzame samenleving heeft oog voor de mensen die slachtoffer dreigen te worden van de gevolgen van ecologische achteruitgang (bvb de klimaatverandering) en zorgt ervoor dat de inspanningen voor de bevolking, haalbaar en betaalbaar zijn voor iedereen. De veranderingen die nodig zijn hebben het meeste kans op slagen indien er voldoende draagvlak bestaat bij de bevolking. De systemen en mechanismen die bijdragen tot ongelijkheid, kwetsbaarheid en risico's voor bepaalde bevolkingsgroepen moeten veranderen.

Werkgelegenheid en vaardigheden

Transformaties in de economie brengen zowel uitdagingen als opportuniteiten mee op gebied van kwalitatieve, gezonde jobs en nieuwe vaardigheden. Nieuwe groene jobs in nieuwe sectoren (hernieuwbare energie, duurzaam toerisme,..) veronderstellen nieuwe vaardigheden en aangepaste opleiding. Jobs in energie en materiaal intensieve sectoren die zich niet transformeren naar koolstof lage activiteiten zullen verdwijnen. De grootste uitdaging ligt echter in de transformatie van de traditionele sectoren (bv. chemie), waar zowel werkgevers als werknemers zich moeten gaan heroriënteren,... Transformaties in de economie vragen niet enkel technologische innovatie, maar evenzeer innovatie op gebied van structuren, werkmethodes, vaardigheden, attitudes en gewoontes. Er moet flexibel op ingespeeld kunnen worden. Zowel onderwijs, VDAB, vakbonden als werkgevers hebben hier een rol te spelen. Betrokkenheid van werknemers is cruciaal.

We hebben ten slotte behoefte aan een meer intensieve en structurele uitwisseling tussen instanties die nadenken over arbeidsmarktbeleid en degenen die met ecologische transitie bezig zijn, bv. in de NAR.

Volksgezondheid

In België blijven de gezondheidsongelijkheden toenemen. Milieufactoren dragen daar in hoge mate toe bij: vervuiling van de binnen- en buitenlucht, geluid, te zoete en te vette voeding, aanwezigheid van endocriene verstoorders in de voedselketen, enz. Om het welzijn van de burgers te garanderen en deze ongelijkheden te verminderen, moet de overheid normatieve maatregelen (die de vervuilingniveaus van producten verlagen) combineren met aanmoedigende maatregelen (die het aankopen van meer heilzame producten/diensten bevorderen).

2. Milieubescherming

Biologische diversiteit

Ecosystemen bieden de mens een veelheid aan gratis diensten: de ecosystemendiensten. Ze omvatten bevoorradingsdiensten zoals voedsel en water, regelingsdiensten zoals klimaatregulering of natuurlijke bescherming tegen overstromingen, culturele diensten zoals de geestelijke en recreatieve voordelen en de ondersteunende diensten die de noodzakelijke voorwaarden voor het leven op aarde in stand houden, zoals de voedingsstoffencyclus. Deze ecosystemendiensten zijn gratis, maar zeker niet zonder waarde.

Indien we aan biodiversiteit (en dus aan ecosystemendiensten) blijven verliezen zoals nu, dan zal dat de wereld tegen 2050 7% van het BBP kosten (rapport "The Economics of Ecosystem and Biodiversity (TEEB)"). Zelfs relatief geringe investeringen in de bescherming van de biodiversiteit leveren daarentegen grote voordelen op, met een kosten/batenverhouding van 1 op 100.

In de landen van het Zuiden zijn deze ecosystemendiensten vaak van nog fundamenteeler belang en hangt de bevolking er nog meer rechtstreeks van af om te overleven. Het TEEB-rapport wijst er immers op dat de waarde van de biodiversiteit en van de ecosystemendiensten voor de arme bevolking van de ontwikkelingslanden tussen 47 en 89% van hun BBP vertegenwoordigt. Het verlies aan biodiversiteit hypothekeert de verwezenlijking van de millenniumdoelstellingen. De biodiversiteit beschermen is dus niet enkel een morele of ethische verplichting, het heeft ook een rechtstreekse impact op de ontwikkeling van miljoenen mensen.

Om het verlies aan biodiversiteit aan te pakken, dient algemeen gezien het volgende te gebeuren:

- Niet-duurzame productie- en consumptiesystemen aanpakken (en dus onze ecologische voetafdruk verlagen);
- De waarde van biodiversiteit erkennen en er rekening mee houden bij de economische en politieke beslissingen van het land. De kostprijs om de biodiversiteit in stand te houden is lager dan die van de beschadiging ervan. De milieukosten van de productie en consumptie moeten worden doorgerekend om de oorzaken aan te pakken in plaats van de symptomen van het verlies aan biodiversiteit;
- Milieuschadelijke subsidies afschaffen;
- De klimaatverandering bestrijden;
- Biodiversiteit opnemen in andere beleidsdomeinen zoals de visserij, de landbouw, het bosbeheer,;
- Iedereen (de lokale overheden, burgers en middenveld, de bedrijfswereld,.) betrekken bij het beleid inzake het beheer van de biodiversiteit.

Klimaat

Om onomkeerbare en desastreuze gevolgen voor de maatschappij en de ecosystemen waarvan zij afhangt te vermijden, raden de wetenschappers in het recentste evaluatierapport van het IPCC aan de opwarming van de temperatuur op wereldschaal niet hoger te laten gaan dan + 2 à 2,4° C ten opzichte van het pre-industriële tijdperk. Om dit doel te halen, moeten de emissies wereldwijd met 50% à 85% dalen tegen 2050 en moet die

daling vanaf 2015 beginnen. Voor de ontwikkelde landen raadt het IPCC aan de uitstoot van broeikasgassen tegen 2020 met 25% à 40% te verminderen en tegen 2050 met 80 % à 95%.

België moet tegen 2050 een transitie naar een koolstofneutrale maatschappij realiseren. Energiebesparingen, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie zijn de krachtlijnen waarmee we de klimaatdoelstellingen kunnen halen en tegelijkertijd onze energiebevoorrading veilig kunnen stellen, de concurrentiekracht van ondernemingen kunnen verbeteren en extra banen kunnen creëren. België moet de ontwikkelingslanden gepaste steun bieden om hen te helpen bij hun transitie naar een koolstofarme toekomst.

De topprioriteit blijft het verminderen van de binnenlandse emissies van broeikasgassen. Buitenlandse emissiekredieten aankopen moet te allen tijde beperkt worden en kan uitsluitend worden toegepast voor emissiekredieten die aan strenge duurzaamheidscriteria voldoen en die bijdragen tot een reële bijkomende vermindering van CO₂.

Energiebesparingen zijn het goedkoopste en meest doeltreffende middel in de strijd tegen de klimaatverandering. Vooral onze gebouwen bieden enorme energiebesparende mogelijkheden die we nog meer moeten benutten. Naast de maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te verlagen, dient de aandacht ook onvermijdelijk uit te gaan naar de impact van de huidige klimaatverandering. De gevolgen voor de bevolking, de economie, de volksgezondheid, de natuur en de biodiversiteit zijn aanzienlijk. De grootste slachtoffers zullen de economisch kansarmen zijn, zowel bij ons als in de landen van het Zuiden. België moet dringend een globaal plan opmaken, goed gecoördineerd tussen de verschillende beleidsniveaus, waarin de beleidslijnen worden uitgezet inzake adaptatie aan de wereldwijde opwarming en aan de gevolgen ervan.

Natuurlijke hulpbronnen

De huidige consumptiecultuur vertrekt van het idee dat welzijn (= het invullen van menselijke behoeften) vooral ontstaat door goederen te consumeren.

Voor de productie van goederen zijn grondstoffen nodig, die men voor een groot stuk ontgint uit niet-hernieuwbare bronnen. De productie en consumptie van goederen leidt tot afval, dat grotendeels verloren gaat als restafval. Ontginning, productie en verwerking van restafval leidt tot druk op de ecologische buffer. Bovendien is er in het huidige productie- en consumptiesysteem een grote nood aan transport en energie, die op hun beurt ook een impact hebben op klimaat en biodiversiteit.

Voor hernieuwbare grondstoffen (biomassa/voeding) geldt een enigszins andere analyse: Gebruik van biomassa voor producten en voeding leidt niet noodzakelijk tot uitputting van de hernieuwbare grondstoffen, noch tot onaanvaardbare milieu-impact. Hernieuwbare grondstoffen maken immers deel uit van een gesloten kringloop die via CO₂ loopt. Het huidige intensieve landbouwsysteem met hoge milieu-impact en grote transportvraag, de grote vraag naar voeding met grote impact op klimaat en biodiversiteit en overexploitatie van biomassa voor productie brengen deze kringloop echter uit evenwicht. Daarnaast zal de vraag naar voeding en grondstoffen voor biobaseerde producten nog sterk toenemen de komende decennia.

Om onze natuurlijke hulpbronnen te vrijwaren moeten we tegen 2050 naar een economisch model evolueren dat klimaatneutraal is en waarbij 90% minder materialen wordt verbruikt. Dat doen we, naast pure efficiency verbeteringen, ook door:

- het consumptiemodel, waarmee we onze behoeften invullen, om te vormen zodat het meer gebaseerd is op het verlenen van diensten (bvb. delen, verhuren, hergebruiken ...) van producten, in plaats van op het bezit van producten. Hiervoor is een verandering nodig van de consumptiecultuur, van het aanbod van diensten en van het sturende beleid van de overheid.
- het productiesysteem om te vormen van een lineair verbruikmodel naar een kringloopeconomie, door het stimuleren van hergebruik, recycling en verplicht maken van productontwerp dat hergebruik en recycling centraal stelt.
- Productie van voedsel en van biomassa voor materialen rekening laten houden met en nuttig gebruik maken van biodiversiteit en milieukwaliteit en een minimale impact op klimaat. De huidige consumptiecultuur leidt tot een grote transportvraag voor voedsel en grondstoffen, terwijl grote hoeveelheden voedsel verspild worden doorheen de keten (tot 50% in de EU).

3. Economische ontwikkeling met inbegrip van de duurzame consumptie- en productiewijzen (energie, transport, huisvesting, voeding)

Het huidige economische model richt zich te eenzijdig op kwantitatieve groei. Hoewel die groei een toenemend aantal producten en diensten genereert, maakt hij ons niet altijd gelukkiger, creëert hij, bij het ontbreken van herverdeling, ongelijkheid in de samenleving en pleegt hij roofbouw op de natuurlijke voorraden die nodig zijn voor de volgende generaties en landen in ontwikkeling. Kortom, het economisch model ondergraaft de pijlers van haar eigen voortbestaan.

We moeten loskomen van dat kwantitatieve groeicredo, uit de spiraal van steeds meer produceren en consumeren. Oneindige consumptie met eindige (hulp)bronnen is immers geen optie. Een economisch model dat de milieubeweging wil, moet in de eerst plaats passen binnen de grenzen van de ecologische draagkracht en moet gericht zijn op een bijdrage aan de brede maatschappij en haar burgers. Het moet volledig gericht zijn op 'dematerialisatie': we moeten met veel minder grondstoffen en energie de nodige producten en diensten voortbrengen. Zo kunnen we iedereen wereldwijd de kans geven op een goede (economische) ontwikkeling.

Het BNP als indicator voor de economische performantie is een conventie van decennia geleden, die geen rekening houdt met hedendaagse problemen. De maatstaf om de toestand van onze samenleving af te toetsen mag niet langer puur economische zijn. De ecologische toestand, welzijn en welbevinden zijn even belangrijk. Een andere set van indicatoren kan op een even heldere manier de toestand van onze ontwikkeling weergeven, meer rekening houdend met ontwikkelingen op ecologisch en sociaal vlak.
(cf. the Stiglitz-Sen-Fitoussi report: <http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm>)

Het afschaffen van milieuschadelijke subsidies en vergroening van de fiscaliteit moet een prioriteit zijn

België heeft een zeer lage milieu- en energiebelasting in vergelijking met onze buurlanden. De algemene lasten op arbeid zijn daarentegen een van de hoogste van Europa. Deze situatie heeft bijgedragen tot een situatie van hoge werkloosheid met een eveneens hoog energieverbruik. Dit maakt het voor België zeer moeilijk om de Europese doelstellingen te halen, zowel op gebied van tewerkstelling en armoede als op gebied van energie efficiency. België moet dringend stappen ondernemen om haar belastingstelsel te vergroenen en stap voor stap, op een goed doordachte, herverdelende manier de lasten op loon verminderen. Dit zal de vergroening van de economie aanzwengelen, evenals de werkgelegenheid.

Een verschuiving naar een groene fiscaliteit, waarin de externe kosten van de economische bedrijvigheid zijn doorgerekend, zou tegelijk een inkomstenbron voor de overheid zijn en een stimulans tot milieuvriendelijk gedrag. Zij zou tegelijkertijd een vermindering van het overheidstekort en van de staatsschuld moeten nastreven.

De regering zou financiering kunnen aantrekken via groene obligaties waarmee zij de burgers en particuliere vennootschappen een kans biedt hun spaargeld te beleggen in een solide en geloofwaardig product dat gericht is op de hervorming van de economie. Op die manier zou met name het spaargeld van de huishoudens kunnen worden gerecupereerd en zou het 'spaarparadox' van Keynes kunnen worden afgezwakt (een particulier die, in tijden van economische recessie, beslist om zijn uitgaven te beperken en meer te sparen, gedraagt zich perfect rationeel. Maar als de hele bevolking zich op dezelfde manier gaat gedragen, wordt het schadelijk: het maakt deze recessie waartegen iedereen zich probeert te beschermen nog erger en creëert zo een vicieuze cirkel).

De Staat heeft een belangrijke voorbeeldfunctie te vervullen door clausules in te laten zien die overheidsopdrachten duurzaam maken, door voorrang te geven aan uitgaven naargelang van hun al dan niet duurzame aard en vooruitgang te boeken inzake de werktijdverdeling.

4. Transversale dimensies

4.1. Uitvoeringsinstrumenten: economisch bestuur, onderzoek en ontwikkeling, onderwijs en opleiding

Om een duurzame samenleving te realiseren, ziet de milieubeweging een aantal belangrijke randvoorwaarden die wezenlijk deel moeten uitmaken van de maatschappelijke trends en bestuurscultuur:

Transitiedenken

Om tot een grondig maatschappelijk veranderingsproces te komen volstaat de klassieke aanpak niet meer. Via transitie management wil men verschuivingen bewerkstelligen zowel op niveau van de structuren en machtsverhoudingen, als op niveau van onze routines, regels en gedrag. Transitie management probeert de voorwaarden voor verandering te verbeteren. Dat gebeurt onder andere door ruimte te maken om te experimenteren en te innoveren, door veel verschillende actoren te betrekken (het gaat niet alleen vertegenwoordigers van de overheid, de bedrijven, de onderzoekswereld, maar ook mensen uit middenveldorganisaties, werknemers, burgers,...) bij een gezamenlijke langetermijnvisie, door op meerdere niveaus tegelijk te ageren en daarbij de lokale pioniers van experimenten in contact te brengen met de spelers binnen de heersende dominante praktijken.

Onderzoek en ontwikkeling: sociale innovatie

Klassieke technologische innovatierecepten volstaan niet langer om uitdagingen zoals de klimaatverandering, de uitputting van grondstoffen en hulpbronnen, verlies aan biodiversiteit, aan te pakken. Deze uitdagingen vergen ook creativiteit van een ander type: innovaties die kunnen zorgen voor cultuurveranderingen en gedragswijzigingen zowel bij producenten als consumenten. Innovatie die een maatschappelijk hefboomeffect heeft, moet alle steun krijgen vanuit de overheid en de nodige publieke middelen.

Participatieve democratie

Als milieubeweging willen we naar een cultuur waar politiek een normaal onderdeel van het dagelijkse leven is. Weg van het huidige model waarbij een kleine, (te) sterk geprofessionaliseerde groep aan politiek doet en waar mensen - steeds apathischer - aan de zijlijn staan, ook op het lokale niveau. We willen naar een cultuur waar mensen zich verantwoordelijke burgers voelen – en niet louter consumenten.

Om burgers en maatschappelijke actoren in staat te stellen om mee een verantwoordelijke rol op te nemen moeten de juiste instrumenten beschikbaar zijn:

- Transparante besluitvormingsprocessen, gebaseerd op alle beschikbare kennis. De overheid geeft en krijgt vertrouwen door een open overheidsstructuur en -cultuur.
- Participatieve besluitvormingsprocessen waarbij de bevolking in een vroeg stadium mee kan werken aan plannen en beleid. Dit maakt het beleid relevanter en efficiënter, met meer draagvlak. De besluiten moeten systematisch gemotiveerd zijn ten opzichte van de opmerkingen van de burgers.
- We blijven voorvechters voor het behoud van lokale milieuraad. We zullen ook actief andere overlegmogelijkheden benutten.
- Betere toegang tot de rechtbank voor de verdediging van het algemeen belang. En meer in het algemeen, een proactieve en volledige uitvoering van het Aarhusverdrag.
- Meer coöperatieve structuren om eigenaarschap en verantwoordelijkheid terug bij burgers te brengen.

Onderwijs en opleiding

Het onderwijs streeft een emancipatorisch plan na en is als dusdanig onlosmakelijk verbonden met de opbouw van de maatschappij. Het zou zijn doelstelling moeten zijn een duidelijke structuur aan te bieden, waarbinnen het er in de eerste plaats om gaat de talenten en bekwaamheden van de kinderen te ontwikkelen, hun ontplooiing te bevorderen, hun creativiteit te stimuleren en hen te leren verantwoordelijkheid te dragen. België zou voorrang moeten geven aan een actieve pedagogie en participatieve methodes op alle onderwijsniveaus, aan projectwerk en een school die openstaat voor de buitenwereld.

Er zouden meer menselijke en financiële middelen aan het onderwijs moeten worden besteed om een grotere gelijkheid van kansen te garanderen.

De media hebben een rol te spelen wat betreft de aandacht die wordt geschonken aan positieve initiatieven op het vlak van de overstap naar een duurzame maatschappij. De informatie moet een vormend karakter hebben. Burgers en verenigingen kunnen hiertoe bijdragen. Duurzaamheid dient centraal te worden geïntegreerd in het onderwijs en in het werk van journalisten, culturele actoren en de media. Op die manier ontstaat een vertellende functie die de gewenste toekomst beschrijft en zo elke burger vooruitzichten biedt.

Multi-level governance

De nationale staat is al lang niet meer de enige regulerende instantie. We zagen een complex systeem ontstaan, waarbij macht en sturing verschoven naar meerdere niveaus: decentralisatie (zoals de regio's, het lokale niveau, de streek, stadsregio's...) en internationalisering (Europese eenmaking, internationale handelsakkoorden en vrijhandelsinstanties zoals de Wereldhandelsorganisatie en de Verenigde Naties).

Opdat dergelijke complexe modellen goed zouden werken en bijdragen aan duurzame ontwikkeling hebben ze nood aan doordacht toekennen van bevoegdheden en middelen, uitgekende overlegstructuren en transparante wisselwerking en overleg.

Sturende overheid?

De dynamiek en de oplossingen voor hedendaagse problemen kunnen niet langer van de overheid (alleen) komen. Het toenemend aantal multilaterale milieuverdragen en de afname van de wereldwijde milieukwaliteit bewijzen dit. Ook op een lager niveau zien we dat andere actoren (bijvoorbeeld individuele bedrijven, burgers) een voorlopersrol spelen en dat de overheid volgt. Tegelijk moeten democratisch verkozen politici hun verantwoordelijkheden opnemen via de specifieke instrumenten die alleen zij in handen hebben, zoals normering en handhaving.

Afhankelijk van de aard van het 'vraagstuk' heeft de overheid een sturende en leidende rol, bewerkstelligt ze de dialoog, of is ze één van de spelers in een groter netwerk. Als sturende overheid kan ze nieuwe economische sectoren en nieuwe groene jobs impulsen geven via evenwichtige en efficiënte subsidiering. Ze moet ook een voorbeeld rol opnemen, bvb bij openbare aanbestedingen.

Als sturende overheid hanteert ze een aantal basisprincipes:

- De overheid toetst al haar beleidsbeslissingen op een ernstige manier af aan duurzaamheidcriteria. Duurzaamheid wordt structureel verankerd (geïntegreerd) in alle beleidsdomeinen.
- De overheid kadert haar beleid in een langetermijnvisie – 2050 en verder – die kan dienen als kader voor het verdere beleid en maatschappelijke actie. Een langetermijnvisie is een kompas dat aangeeft in welke richting de overheid wil gaan om de samenleving te verduurzamen en op welke manier. Ze komt tot stand in samenspraak met alle maatschappelijke actoren. Ze vormt een basis voor de strategische keuzes en activiteiten van de overheid en de maatschappelijke actoren en ze bepaalt prioriteiten voor de processen die door de overheid aangestuurd of ondersteund kunnen worden. De vormgeving van een langetermijnbeleid hoort eerder thuis bij het parlement. Terwijl de regering het 'heden' in goede banen leidt, kan het parlement een experimenteerplek worden voor een breed maatschappelijk debat, met hoorzittingen en deskundigen, het laten uitvoeren van onderzoeksopdrachten... De doorstroming naar de uitvoerende macht moet dan wel gegarandeerd zijn. Bij de uitvoering van het beleid is het immers van belang dat de langetermijndoelstellingen voorop blijven staan.
- De overheid staat borg voor een efficiënte en effectieve inzet van haar beleidsinstrumenten.

Efficiënt en effectief instrumentarium

- Vroegtijdige participatie en transparantie staan centraal als hefboom om tot efficiënte besluitvorming te komen.
- De overheid moet de nodige middelen begroten en vrijmaken om zowel de participatie als de effectieve uitwerking van haar voornemens mogelijk te maken.

- Milieueffectenrapporten en maatschappelijke kosten-batenanalyses zijn belangrijke instrumenten om een beslissing over de optimale inzet van overheidsbudgetten en beleidsmaatregelen goed te kunnen onderbouwen en afwegen. De overheid moet zoeken naar de investering en maatregelen met de hoogste toegevoegde waarde, die zorgt voor de meeste werkgelegenheid en die een vooruitgang betekent voor milieu en leefkwaliteit. Deze rapporten moeten vervolgens effectief doorwerken in de uiteindelijke beslissingen, ook als de conclusies ingaan tegen vooraf gemaakte politieke afspraken.
- Prijs- en marktmechanismen zijn een noodzakelijk onderdeel van het beleid. Door externe (milieu)kosten door te rekenen met zowel heffingen, belastingen als subsidies, stuurt de overheid naar duurzaam gedrag.
- Uitvoering van het beleid via vergunningen moet in lijn zijn met de langetermijndoelstellingen. Nu staan planning en vergunningenbeleid te vaak los van elkaar. Vergunningen moeten afgeleverd worden op basis van objectieve en goed onderbouwde afwegingen. De resultaten van het milieueffectenrapport spelen daarbij een bepalende rol.
- Een degelijke opvolging is noodzakelijk om de effecten van het gevoerde beleid in te schatten en indien nodig bij te sturen. Met instrumenten voor backcasting kan de overheid beoordelen of de langetermijndoelstellingen in bereik zijn.
- Handhaving vormt het sluitstuk van elk beleid. Een beleid dat niet wordt nageleefd, geeft aanleiding tot vrijbuiters en verliest aan draagvlak.

4.2. Ontwikkelingssamenwerking

Drinkbaar water, vruchtbare bodems, zuivere lucht, visgronden en bossen zijn de basis waarop ons welzijn gebaseerd is. 70% van de arme bevolking wereldwijd leeft op het platteland, waar zij voor hun levensonderhoud rechtstreeks afhankelijk zijn van de beschikbare natuurlijke hulpbronnen en gezonde ecosystemen. Vandaar dat een gezond leefmilieu cruciaal is om armoede te kunnen uitbannen.

Natuurbehoud kan bijdragen tot armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling via het behoud van ecosysteemdiensten en het leveren van nieuwe middelen van bestaansmogelijkheden. De waarde van natuurlijke habitats en ecosysteemdiensten worden echter vaak over het hoofd gezien, wat kan leiden tot onvoorziene sociale en ecologische kosten als gevolg van schijnbaar verstandig economisch en ontwikkelingsbeleid.

Het is dus heel belangrijk dat natuurbehoud en milieubescherming geïntegreerd worden in de ontwikkelingssamenwerking. Onze toekomst is immers verbonden met die van de rest van de wereld, zowel in verband met de afhankelijkheid van natuurlijke hulpbronnen als in verband met de impact van onze levenswijze op de duurzame ontwikkeling in andere landen.

Daarnaast moet België zich inschrijven in de Europese engagementen voor het vrijmaken van bijkomende middelen (nieuw en additioneel) voor de klimaatadaptatie en mitigatie maatregelen in het Zuiden en voor de ondersteuning van ontwikkelingslanden om de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan.

De huidige crisis heeft een weerslag op de ontwikkelingshulp, want voor het eerst in 14 jaar neemt die duidelijk af. Uitgedrukt in percentage van het BBP liep de ontwikkelingshulp in 2011 terug van 0,32 naar 0,31 % van het BBP. De rijke landen wijken dus nog verder af van hun belofte om 0,7 % van hun nationaal inkomen aan ontwikkelingshulp te besteden.

“De uitgaven voor ontwikkelingshulp verminderen is geen manier om de begrotingen in evenwicht te brengen. Zelfs de geringste verlagingen kosten levens doordat ze de toegang tot drinkbaar water of levensbelangrijke medicatie verhinderen. Ontwikkelingshulp vormt een zodanig klein onderdeel van de begroting dat deze verlagingen slechts een uiterst geringe impact hebben op de tekorten – het is alsof je je haren knipt om gewicht te verliezen!”. De toegang tot duurzame energie garanderen is een bijkomende uitdaging bij de millenniumdoelstellingen inzake ontwikkelingshulp; het bereiken ervan wordt reeds in gevaar gebracht door het feit dat de rijke landen minder middelen toewijzen.

4.3. Externe dimensie

De meest evidente externe dimensie van duurzame ontwikkeling is de omzetting in Belgisch recht van internationale verdragen waarbij België zal hebben meegewerkt aan de uitwerking ervan.

De externe dimensie van duurzame ontwikkeling wordt grotendeels bepaald door de ontwikkelingssamenwerking. Die moet een aanzienlijk niveau bereiken om een minimaal effect te kunnen hebben en om de milieudimensie volledig in haar denkbeeld te kunnen integreren. Ontwikkelingssamenwerking zou evenwel ook, via een zekere mate van voorwaardelijkheid, als een hefboom kunnen worden gebruikt om de geholpen landen te verzoeken hun milieuambities te verhogen, meer bepaald wat betreft de regulering van het gebruik van de natuurlijke hulpbronnen en van de biodiversiteit en om hen eventueel de technische deskundigheid te leveren. Voorzieningen zoals het "Klimaatfonds" of het REDD-programma dienen financieel te worden ondersteund door België dat de verantwoordelijkheid heeft zich ervan te vergewissen dat de landen van het Zuiden deze voorzieningen gebruiken ten voordele van zoveel mogelijk mensen en het gemeenschappelijk welzijn.

In het kader van zijn invoer dient België hoge milieunormen te hanteren. De Europese richtlijn betreffende de invoer van gekapt stamhout, bijgenaamd "Timber Law", omvat de eisen die we op het vlak van invoer moeten hanteren om gelijkschakeling met de nationale vereisten te bewerkstelligen of om op die manier in een indirecte vorm van regelgeving te voorzien. Lagere normen mogen in geen geval een voordeeleffect hebben. Hetzelfde moet gelden voor de uitvoer van afval: het hoofdprincipe bestaat erin dat in België geproduceerd afval, in België moet worden opgewerkt of opgeslagen (dat is met name het geval voor kernafval, na de opwerking ervan buiten onze grenzen), of in de EU en nergens anders. Zo er uitzonderlijk wordt afgeweken van dit principe, dan moet de eindbestemming van het afval, de manier waarop het (her)opgewerkt wordt en de impact op de lokale bevolking en het milieu in overeenstemming zijn met de normen die in ons land van kracht zijn.

Bij de overeenkomsten van de IHO-WTO wordt nog steeds geen rekening gehouden met de problematiek van de internationale handel als milieu-uitdaging. Tal van WTO-arbitrages druisen in tegen de regelgeving inzake milieubescherming. Het is tijd dat de milieudimensie op een zodanige manier in de onderhandelingen over de handel geïntegreerd wordt dat zij zwaarder doorweegt dan de overdreven liberalisering van de handelstransacties.

Afgezien van alleen maar de milieudimensie van de handel, dient op termijn evenwel het hele paradigma van de internationale handel te worden herzien als we tot de koolstofvrije wereldeconomie willen komen die nodig is om de klimaatopwarming tegen te gaan.

De te volgen aanpak bestaat erin de lokale productie en consumptie te bevorderen. Het huidige systeem stimuleert echter het omgekeerde. Bovenop het verschil in arbeidskosten tussen de ontwikkelde landen en de ontwikkelingslanden komt nog het gebrek aan belasting op kerosine of op het vervoer over zee (dat, ter herinnering, tot 3 % uitmaakt van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen). Dit alles bevordert het aanhoudend vervoer, dat nutteloos is voor tal van goederen die lokaal kunnen worden geproduceerd of verwerkt. Bovendien is dit alles ook schadelijk voor het milieu: zo neemt het luchtvervoer 1 à 2% van de totale CO₂-uitstoot voor zijn rekening, zonder dan nog de emissies in rekening te brengen die verbonden zijn aan de koeling van voedingsmiddelen en aan andere maatregelen die nodig zijn om bepaalde goederen te vervoeren. Er zijn verscheidene mogelijkheden: belasting heffen op de brandstof bij de aankoop (met compensatie voor de ontwikkelingslanden die verplicht zijn essentiële goederen in te voeren), CO₂-heffing aan de EU-grenzen (wat ons terugleidt naar de aanpassing van de internationale handelsovereenkomsten waarover we het hierboven hadden) of ook nog rekening houden met het aantal verbruikte ton CO₂ en niet langer enkel met het aantal geproduceerde ton bij de doelstellingen inzake het verlagen van de CO₂-uitstoot die de nieuwe internationale overeenkomst (die uiteindelijk Kyoto moet opvolgen) zal vastleggen.

Tot slot wordt het tijd dat een internationaal gerechtshof wordt geïnstalleerd dat bevoegd is om over milieumisdaden te oordelen die zowel door regeringen als door ondernemingen worden gepleegd, naar het voorbeeld van het gerechtshof van Rome (mensenrechten) of van Den Haag (oorlogsmisdaden).

4.4. Gendergelijkheid

Gendergelijkheid wordt gedefinieerd als gelijkheid van statuut, maatschappelijke positie en verantwoordelijkheid tussen mannen en vrouwen in alle levenssferen. Deze gelijkheid maakt het vrouwen mogelijk om met en op hetzelfde beslissingsniveau als de mannen mee te werken aan de beleidsbepaling die hun leven en de hele maatschappij beïnvloeden. Zij baseren zich daarbij op hun eigen belangen en prioriteiten.

De Raad van Europa omschrijft “gender mainstreaming” als: “de (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van beleidsprocessen, waarbij de actoren die normaal bevoegd zijn voor beleidsvorming een gendergelijkheidsperspectief toevoegen aan alle beleidslijnen, op alle niveaus en in alle stadia”.

Vrouwen zijn actoren van verandering, de transitie van onze maatschappij naar meer duurzaamheid moet ervoor zorgen dat zij op alle niveaus betrokken zijn.

De genderaanpak wijst op verschillen tussen mannen en vrouwen in duurzame ontwikkeling, met name:

- de toegang tot en controle over de natuurlijke hulpbronnen (land, water, zaaigoed, enz.)
- de toegang tot nieuwe technologieën (tools, technologieën, enz.) en hun controle
- de toegang tot de markten en de economische middelen (subsidies, kredieten, infrastructuur, enz.)
- de vrijheid van verplaatsing
- de formele rechten (rechtsgelijkheid, erfenisrechten, toegang tot land, gelijkheid in het huwelijk, enz.)
- de voortplantingsrechten en seksuele rechten, de toegang tot anticonceptie, tot abortus
- de toegang tot kennis (alfabetisering, secundair en hoger onderwijs, duurzame ontwikkelingsberoepen)
- de toegang tot waardig werk, dit wil zeggen een erkende, nuttige baan die het mogelijk maakt waardig te leven
- de strijd tegen geweld (intrafamiliaal geweld, oorlogsverkrachtingen, genitale verminkingen...)
- de toegang tot de macht.

In België bedraagt de loonkloof tussen vrouwen en mannen vandaag nog steeds 23% (bruto, gemiddeld, deeltijds werk inbegrepen). De politiek moet het mogelijk maken tot een daadwerkelijk gelijk loon te komen voor mannen en vrouwen. De gecreëerde banen moeten toegang verlenen tot een inkomen dat vrouwen werkelijk financiële zelfstandigheid en volledige rechten inzake sociale zekerheid kan bieden.

Genderongelijkheden belemmeren de ontwikkeling. Het geslacht is immers een uitermate kenmerkende factor op het vlak van armoede en het gebrek aan macht, en genderongelijkheid blijft een van de meest alomtegenwoordige en meest fundamentele hindernissen bij de uitbanning van armoede en de naleving van de mensenrechten.

De opleiding na het basisonderwijs heeft de grootste impact om de bekwaamheden van vrouwen uit te breiden. België moet zich in zijn programma's voor ontwikkelingshulp 'de voltooiing van het secundair onderwijs door jonge meisjes' tot doel stellen.

België moet erkennen dat vrouwen zwaarder getroffen worden door de klimaatverandering en dat zij tot de prioritaire kwetsbare groepen behoren. Het moet de vrouwen eveneens als sleutelactoren beschouwen in het bepalen en invoeren van een beleid inzake de aanpassing aan de klimaatverandering en het beheer van de natuurlijke hulpbronnen.

België zou mechanismen voor de financiering van de klimaatverandering moeten uitwerken die geschikt, duurzaam, voorzienbaar en nieuw zijn, die de ontwikkelingshulp (OWH) aanvullen en die voor zowel mannen als vrouwen toegankelijk zijn. De bestemming en toepassing ervan zal voldoen aan de vereisten inzake gender mainstreaming en empowerment van vrouwen (hun leiderschap ondersteunen, een wettelijk kader scheppen dat gelijke rechten garandeert, hun toegang tot onderwijs verzekeren, de verenigingsnetwerken van vrouwen versterken, enz.).

Langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling

Samenvatting

De hoofddoelstelling in de visie van het VBO bestaat erin om een hoge levenskwaliteit voor de huidige én toekomstige generaties te garanderen. Hiervoor zijn de volgende hefboomen van belang: een performante economie die tot een hoge werkgelegenheidsgraad leidt, een performante sociale zekerheid, een lagere ecologische voetafdruk, een slimme, groene en veilige mobiliteit, goed bestuur, individuele vrijheid en verantwoordelijkheid. ■

1. Inleiding

In dit document presenteert het VBO zijn langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling voor België. Deze oefening moet, net zoals die van de overige partners van de Federale raad voor duurzame ontwikkeling, als input dienen voor de visie die de federale regering tegen het eind van het jaar moet uitwerken.

2. De reikwijdte van de VBO-visie

Het opstellen van een langetermijnvisie rond duurzame ontwikkeling is geen gemakkelijke oefening. Men moet oppassen dat men niet verdrinkt in de complexiteit. Over elk van de drie pijlers van duurzame ontwikkeling (namelijk economie, sociaal en milieu) evenals hun onderlinge interactie kunnen immers hele thesissen worden geschreven. Bovendien dient men ideaal gezien ook rekening te houden met hoe het lokale, regionale, nationale, Europese en internationale niveau op elkaar inwerken. Daarom wil het VBO van in het begin duidelijk maken wat de reikwijdte van zijn langetermijnvisie is:

- Het gaat, zoals vooropgesteld door de wet rond het federaal beleid inzake duurzame ontwikkeling, om een langetermijnvisie voor België. Dit betekent natuurlijk niet dat alle beslissingen ook op Belgisch niveau moeten worden genomen. Meer en meer maatregelen vinden immers hun oorsprong in Europese wetgeving (bv. op het vlak van klimaat en milieu, 'economic governance', de interne markt,...). Omdat de langetermijnvisie zich beperkt tot het Belgische niveau heeft het VBO de Noord-Zuid-dimensie niet opgenomen. Dit betekent natuurlijk niet dat dit voor het bedrijfsleven niet belangrijk zou zijn, wel integendeel. Wanneer men zou praten over duurzame ontwikkeling op mondiaal niveau (bv. in het kader van de voorbereiding van Rio+20), dan zou dit natuurlijk wel een cruciaal element van de puzzel vormen, waaraan ook ons land een bijdrage moet leveren.
- De verschillende bouwstenen van de langetermijnvisie moeten niet los van elkaar worden gezien. Innovatie, bijvoorbeeld, is niet alleen een essentieel onderdeel van een internationaal competitieve economie, maar is ook van cruciaal belang om te komen tot een lagere ecologische voetafdruk, tot een hoogkwalitatieve en efficiënte gezondheidszorg,... Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een performante sociale zekerheid: die moet niet alleen een stevige sociale bescherming bieden maar dient ook zo opgevat te worden dat ze in overeenstemming is met de noodzaak van gezonde overheidsfinanciën. Het is dus niet omdat de verschillende bouwstenen zo dadelijk apart zullen worden gepresenteerd, dat er geen verband tussen hen bestaat, wel integendeel. De langetermijnvisie vormt één geheel en er moet steeds op zoek worden gegaan naar een evenwicht tussen de verschillende bouwstenen.

3. Waarop heeft het VBO zich gebaseerd?

Voor haar langetermijnvisie heeft het VBO het wiel niet opnieuw uitgevonden. Om een idee te krijgen van de voornaamste bouwstenen hebben we ons onder andere gebaseerd op de volgende belangrijke internationale documenten:

- BUSINESSEUROPE (2010). *Go for growth. An agenda for the European Union in 2010-2014*
- Commission on growth and development (2008). *The growth report. Strategies for sustained growth and inclusive development*
- EC (2007). *Towards common principles of flexicurity. More and better jobs through flexibility and security*
- EC (2007). *Opportunities, access and solidarity: towards a new social vision for 21st century Europe*
- EC (2010). *Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*
- ERT (2009). *A competitive Europe in 2025: the proposed ERT vision*
- OECD (2009). *The political economy of reform*
- WEF (2012). *Global Competitiveness Report*
- WBCSD (2010). *Vision 2050. The new agenda for business*

4. De langetermijnvisie van het VBO: zes grote bouwstenen

Om in één beeld de langetermijnvisie van het VBO te vatten, werd er gekozen om te werken via een mind map. Deze wordt gepresenteerd in de bijlage van deze nota. In de rest van deze nota zal de langetermijnvisie van het VBO kort in woorden worden uitgelegd.

De hoofddoelstelling van de langetermijnvisie bestaat erin om **een hoge levenskwaliteit te garanderen voor de huidige én toekomstige generaties**. Dit wordt mogelijk gemaakt via de volgende hefboomen:

1. Een **performante economie die tot een hoge werkgelegenheidsgraad leidt**. Een job zorgt immers voor een inkomen, sociaal contact, kansen om zich persoonlijk te ontplooien,... Een job vormt ook de beste bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting.
2. Een **performante sociale zekerheid**. Deze zorgt er immers voor dat de negatieve impact van tijdelijke tegenvallers, zoals werkloosheid en ziekte, beperkt blijft, zonder dat dit het financieel draagvlak van de sociale zekerheid onderuit haalt.
3. Een **lagere ecologische voetafdruk**. Enkel op deze manier kan worden gegarandeerd dat de toekomstige generaties eveneens van een hoge levenskwaliteit zullen kunnen blijven genieten.
4. Een **slimme, groene en veilige mobiliteit**. Dit is een transversale component die zowel bijdraagt aan een performante economie, als aan de individuele vrijheid en verantwoordelijkheid en aan de vermindering van de ecologische voetafdruk.
5. **Goed bestuur**. Het komt er bovenal op aan te zorgen voor de veiligheid van zowel personen als goederen, maar ook voor rechtszekerheid. Dit betekent enerzijds een duidelijk en voldoende voorspelbaar reglementair kader en anderzijds een voldoende stevig maatschappelijk draagvlak om de noodzakelijke hervormingen door te voeren. Een goed bestuur veronderstelt ook een efficiënte organisatie van de overheid.
6. **Individuele vrijheid én verantwoordelijkheid**. Deze individuele vrijheid en verantwoordelijkheid moeten aansluiten op waarden die verenigbaar zijn met een maatschappelijke visie op lange termijn. Dat brengt voor personen rechten maar ook plichten met zich.

In wat volgt, zullen deze verschillende bouwstenen meer in detail worden toegelicht.

1. Een performante economie die tot een hoge werkgelegenheidsgraad leidt

Enkel een **performante economie** kan zorgen voor een **hoge werkgelegenheidsgraad**. Onze economie vormt immers de motor om een hoge werkgelegenheidsgraad te garanderen. Een performante economie wordt gekenmerkt door de volgende vier pijlers:

- a. Het **erkennen en stimuleren van ondernemerschap** is een absolute noodzaak om tot een performante economie te komen. Daarvoor moeten we een beter **ondernemingsklimaat** nastreven, alsook het **maatschappelijk verantwoord ondernemen** promoten. Het is ook belangrijk dat dit ondernemerschap past in het kader van **wetenschappelijke vooruitgang** en **innovatie**.
- b. Een **stabiel macro-economisch klimaat**. De crisis in de eurozone heeft geleerd dat dit een noodzakelijke (maar niet voldoende) voorwaarde is om een hoge werkgelegenheidsgraad te kunnen blijven garanderen. **Gezonde overheidsfinanciën** (ook in het kader van de vergrijzing!) en een **stabiel**

financieel systeem vormen twee belangrijke onderdelen hiervan. Er moet ook vermeden worden dat er zich **macro-economische onevenwichten** opstapelen in de economie (bv. een te hoge inflatie of deflatie, excessieve private schuldpbouw, zeepbellen op de woningmarkt, loonkostenontsporingen,...). In de afgelopen weken en maanden is de greep van Europa op deze pijler sterk toegenomen.

- c. Een **internationaal competitieve economie**. Hiervoor zijn vier elementen van belang: het **garanderen van een internationaal level playing field** op het vlak van kosten en regelgeving, een **performant innovatiesysteem** waarin investeringen in innovatie worden aangemoedigd en renderen, een **zeer hoog menselijk kapitaal, (o.a. door onderwijs)**, een **kwalitatief hoogstaande infrastructuur** op het vlak van energie, transport, gebouwen, alsook **toegang tot energie en grondstoffen**.
- d. Een **hoog vermogen tot aanpassing** aan de technologische en maatschappelijke veranderingen waarmee we continu worden geconfronteerd. Dit impliceert enerzijds dat de **vrije en eerlijke concurrentie tussen ondernemingen** de basis van onze economie vormt. Om dit optimaal te laten verlopen, moeten er duidelijke spelregels bestaan en moet de naleving van deze spelregels worden afgedwongen (o.a. strijd tegen corruptie, fraude, ...). Anderzijds vereist dit ook een **flexibele arbeidsmarkt**, waarbij de shift is gemaakt van job- naar werkzekerheid. Op deze manier passen bedrijven zich snel aan de wijzigende omstandigheden aan en stappen werknemers vlot over van traag naar snel groeiende ondernemingen. **Levenslang leren** is in deze context ook van cruciaal belang.

2. Een performante sociale zekerheid

Onder een performante sociale zekerheid worden de volgende zaken verstaan:

- a. Iedereen geniet een stevige **bescherming tegen sociale risico's** zoals ziekte, werkloosheid,... Dit wil zeggen dat ernaar gestreefd wordt het inkomensverlies in dergelijke gevallen zo laag mogelijk te houden.
- b. Een goede bescherming tegen sociale risico's gaat hand in hand met een **sterk activerend arbeidsmarktbeleid**. Werklozen gaan zo snel mogelijk weer aan de slag. Er moet naar gestreefd worden dat er in de toekomst enkel nog maar frictionele en geen structurele werkloosheid meer bestaat.
- c. Iedereen heeft toegang tot een **hoogkwalitatieve maar ook efficiënte gezondheidszorg**. Een goede gezondheid vormt immers één van de voornaamste bouwstenen van een hoge levenskwaliteit.

Het is duidelijk dat een performante sociale zekerheid duurzaam moet zijn en dus niet los kan worden gezien van de nood aan gezonde overheidsfinanciën (zie hiervoor).

3. Een lagere ecologische voetafdruk

De ambitie bestaat erin de impact van onze consumptie- en productiepatronen op het milieu gevoelig te verminderen. Dit betekent onder andere evolueren naar een **koolstofarme economie** die bovendien **zeer efficiënt omgaat met energie, materialen en andere hulpbronnen**. Ook **het ecotoxisch karakter van onze consumptie- en productiepatronen** wordt aanzienlijk teruggeschoefd.

Het is opnieuw duidelijk dat er een sterk verband bestaat tussen deze bouwsteen en de drie pijlers van een performante economie (zie hiervoor). Zo zal bijvoorbeeld een gevoelige vermindering van de ecologische voetafdruk enkel mogelijk zijn dankzij een performant innovatiesysteem. Bij de transitie naar een koolstofarme economie zal men er bijvoorbeeld ook over moeten waken dat het internationaal level playing field niet te zeer wordt geschonden. Bovendien biedt een dergelijke transitie enorme groeikansen voor ondernemingen.

4. Slimme, groene en veilige mobiliteit

Deze transversale component neemt een almaar meer centrale plaats in voor levenskwaliteit van de huidige en toekomstige generaties. Het is dan ook zaak de mobiliteitsfunctie te waarborgen, maar met sterk verminderde emissies en meer veiligheid. Dit houdt verbeteringen in op het stuk van infrastructuur, voertuigen en gedrag.

Infrastructuur moet beter ontworpen, ingericht, benut en slimmer gemaakt worden.

Ontbrekende schakels, filegevoelige flessenhalzen en zwarte punten in ons wegennet moeten worden weggewerkt. ICT moet actuele verkeersinfo opleveren en ter beschikking stellen van burger en onderneming. Verkeersmanagement optimaliseert de beschikbare capaciteit en maakt verkeersstromen vlotter en veiliger.

Innovatieve voertuig- en mobiliteitsconcepten zullen de milieu-impact van mobiliteit verder beperken.

Alternatieve brandstoffen en aandrijfsystemen beloven forse emissiereducties voor de voertuigen van morgen. Nieuwe mobiliteitsconcepten waarbij vervoermodi en -diensten worden gedeeld, kunnen de verkeers- en parkeerdruk in de steden van morgen beperken.

Mobiliteitsgedrag kan vanuit de overheid beïnvloed worden door meer complementariteit tussen vervoermodi en een aangepaste verkeersfiscaliteit.

De diverse vervoersmodi moeten elkaar versterken in de plaats ze tegen elkaar uit te spelen. Co-modaliteit is de sleutel tot succes.

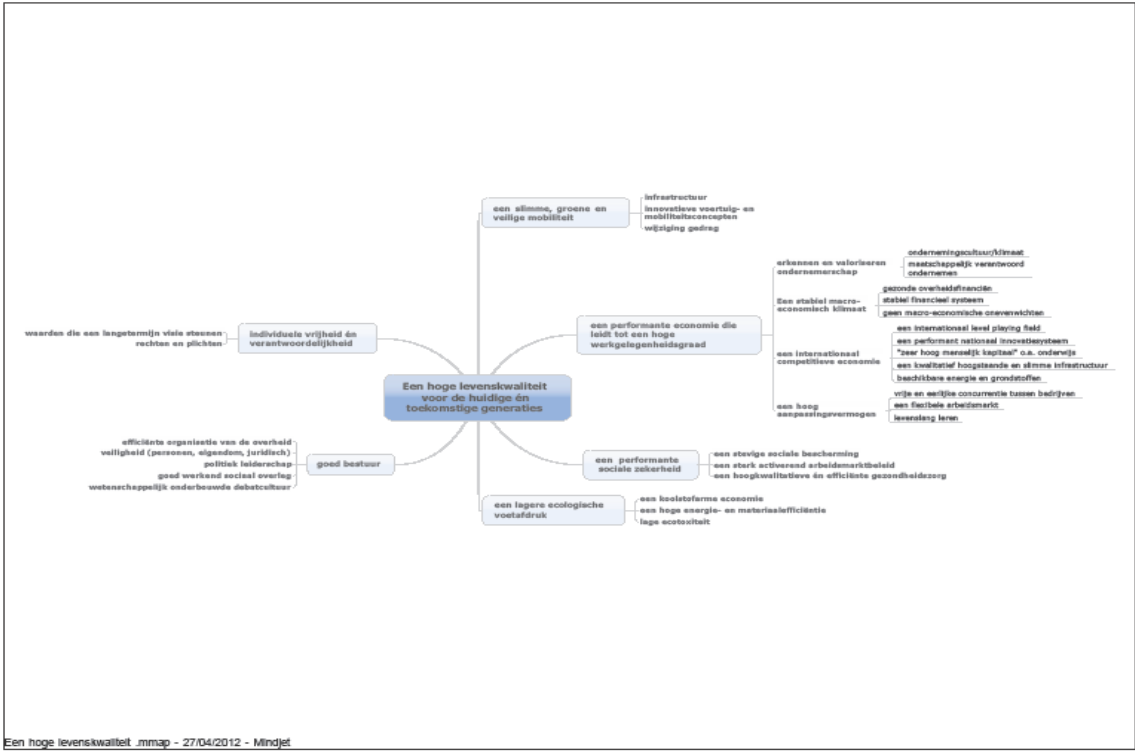
Tot slot betekent mobiliteit ook kansen krijgen op economisch en sociaal. Mobiliteit moet dus betaalbaar blijven, zowel voor personen- als voor vrachtvervoer.

5. Goed bestuur

Het komt er bovenal op aan te zorgen voor de **veiligheid** van zowel **personen** als **goederen**, maar ook voor **rechtszekerheid**. Dit betekent enerzijds een duidelijk en voldoende voorspelbaar reglementair kader en anderzijds een voldoende stevig maatschappelijk draagvlak om de noodzakelijke hervormingen door te voeren. Wat dit laatste betreft, moeten **politiek leiderschap**, **een goed werkend sociaal overleg** en een **wetenschappelijk onderbouwde debatacultuur** de norm zijn. Goed bestuur veronderstelt ook een **efficiënte organisatie van de overheid** en een drastische verlaging van de huidige complexiteit en administratieve lasten voor de bedrijven.

6. Individuele vrijheid én verantwoordelijkheid

Individuele vrijheid is van cruciaal belang omdat een hoge levenskwaliteit niet voor iedereen hetzelfde betekent: individuen moeten dus over de nodige vrijheid beschikken om dit in te vullen op de manier die het best bij hen past. Tegelijkertijd moet iedereen zich er ook van bewust zijn dat hij/zij een **eigen verantwoordelijkheid** draagt om bepaalde collectieve doelstellingen te realiseren (bv. inzake de strijd tegen de klimaatverandering, de noodzaak van langer werken in het kader van de vergrijzing, het NIMBY-fenomeen,...). Het samenleven veronderstelt de bevordering van waarden die deze levenskwaliteit voor de huidige en toekomstige generaties mogelijk maken. Dat veronderstelt **rechten** en **plichten**.

Een hoge levenskwaliteit .mmap - 27/04/2012 - Mindjet

Langetermijnvisie

1 Maatschappelijke visie tegen 2050

Wij moeten het van kracht zijnde model grondig herzien en ervoor zorgen dat het zich ontwikkelt. Duurzame ontwikkeling dient **sociale rechtvaardigheid en het algemeen belang** als **doel** te hebben, het **respecteren van de grenzen van het leefmilieu** als **kader** en dient van de **economie** opnieuw een **middel** te maken dat aan dit doel en dit kader is aangepast.

De wereldwijde crisis betekent **de definitieve mislukking van de neoliberale orthodoxie** die de voorbije decennia het ontwikkelingsbeleid heeft gestuurd. De toegepaste methodes zijn er niet in geslaagd een duurzame groei of sociale vooruitgang te produceren, zowel in de ontwikkelingslanden, de opkomende landen als in de geïndustrialiseerde wereld.

De **rechtvaardige transitie** die wij verdedigen focust zich op waardig werk, de billijke inkomensverdeling en investeren in personen via onderwijs en gezondheid. Zij geeft voorrang aan regionale integratie en respecteert het milieu en de werknemersrechten.

Zij moet worden geëvalueerd door middel van **nieuwe indicatoren** inzake ontwikkeling en welvaart waarmee de situatie kan worden beoordeeld wat betreft de vermindering van ongelijkheden (met inbegrip van de genderongelijkheden), de toegang tot fundamentele goederen en diensten, het welzijn, de milieubescherming en de groepen die het meest kwetsbaar zijn ten aanzien van de beschadiging van dit milieu, enz.

De IAO-verklaring over sociale rechtvaardigheid uit 2008 en het **volledig naleven van de fundamentele arbeidsnormen** moeten een essentiële pijler vormen van het wereldhandelsstelsel, meer bepaald door een clause over de rechten van de werknemers/werkneemsters op te nemen in de Statuten van de WTO. Algemeen beschouwd dienen de internationale intergouvernementele organisaties grondig te worden hervormd, waarbij het sociale doel en de grenzen van het leefmilieu die hierboven werden aangehaald hun referentiekader worden. De wereldwijde tendens tot **privatisering van de overheidsdiensten en van de “commons”**, die miljoenen mensen hun fundamentele mensenrechten ontnemt, moet worden omgekeerd.

De **universele sokkel van sociale bescherming**, de **belasting op financiële transacties** en de **transitie naar groene en waardige banen** zijn dringende fases in dit proces naar een rechtvaardige transitie, net zoals de herregulering van en het toezicht op de financiële markten, de afschaffing van belastingparadijzen, de strijd tegen belastingontduiking en de herziening van investeringsovereenkomsten om een duurzame overheidsfinanciën te garanderen.

Tot slot kan dit proces niet tot succes leiden zonder **dialogo** tussen de overheden en de voornaamste actoren, onder wie de vertegenwoordigers van de ondernemingen, vakbonden, lokale en regionale overheden en verenigingen.

2 Thematisch kader

2.1 **Inclusieve maatschappij: sociale inclusie, volksgezondheid, werkgelegenheid en vaardigheden**

Als wij een inclusieve maatschappij nastreven, dan moeten wij het belang erkennen van **overheden, wetten** en **overheidsbegrotingen** om een duurzaam ontwikkelingsbeleid toe te passen.

Kwaliteitsvolle overheidsdiensten en **leiderschap over de overheidssector moeten centraal staan in een algemeen antwoord voor een duurzame maatschappij**. Ze spelen een hoofdrol in sleutelsectoren zoals **onderwijs, gezondheid of transport, de toegang tot energie en water of ook nog huisvesting**.

Een inclusieve maatschappij is **evenmin te verenigen met grote ongelijkheden**. Het *Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitkering* heeft in 2010 aan de hand van onder meer de Gini-index en de ratio's van de hogere en lagere inkomenskwintielen aangetoond dat de ongelijkheden in België toenamen. Volgens de recentste cijfers waarover wij beschikken¹, ligt het loon van een Belgische algemeen directeur gemiddeld 18 keer hoger dan dat van een arbeider. En volgens studie die in november 2011 werd gepubliceerd, zagen bepaalde Britse bazen de voorbije dertig jaar hun inkomen met 4.000% stijgen, terwijl de lonen voor de middenklasse slechts met vier werden vermenigvuldigd². **Een rechtvaardige fiscaliteit is noodzakelijk** en moet België in de "top 3" van de meest egalitaire OESO-landen **brenghen en houden**.

Daarnaast moeten de overheden en sociale partners alles in het werk stellen om de mogelijkheden van de milieu-uitdagingen in termen van werkgelegenheid ("groene banen") zo goed mogelijk te benutten en ze te ondersteunen met innovatie- en investeringsstrategieën. Tegelijkertijd dient in alle betrokken sectoren, ondernemingen en kmo's een beleid te worden uitgewerkt om de negatieve gevolgen voor de werknemers te voorkomen en op te vangen van de maatschappelijke transitie die zich als gevolg van de milieu-uitdagingen voordoet.

Het is noodzakelijk een **kader te creëren waarmee kan worden vooruitgelopen op de socio-economische transities** en de vaardigheden en beroepen die daarmee gepaard zullen gaan, waarmee de **vergroening** van de economie kan worden aangemoedigd als mogelijkheid om de **gendergelijkheid** op de arbeidsmarkt te **stimuleren** en om **dienovereenkomstig de hervorming van de onderwijs- en opleidingssystemen te verzekeren**, en dat de dialoog tussen de sociale partners en de overheden kan versterken.

De instrumenten van de **sociale dialoog**, onderhandelingen en collectieve arbeidsovereenkomsten zijn op alle niveaus (Europees, nationaal, regionaal, sectoraal, bedrijfsniveau, enz.) essentiële instrumenten om het doel van een duurzame ontwikkeling te bereiken.

De mechanismen die de milieumaatregelen ondersteunen, onder andere op het vlak van energie, moeten opnieuw worden bekeken zodat de **doelstellingen inzake sociale rechtvaardigheid** er, zoveel mogelijk, mee in overeenstemming worden gebracht. Zo zijn wij er bijvoorbeeld voorstander van om de belastingaftrek voor milieu-investeringen om te zetten in rechtstreekse subsidies, zoals bijvoorbeeld de kortingen op factuur. Dit zou de lagere inkomens en de uitkeringsgerechtigden ten goede komen.

Op dezelfde wijze en tegelijk met de sociale vaardigheden moeten de "groene" vaardigheden worden geïntegreerd in de actieve onderwijs- en opleidingsstrategieën ten dienste van een koolstofarme economie die de hulpbronnen efficiënt gebruikt. Het naleven van de mensenrechten en arbeidsrechten en de democratische besluitvorming zijn onontbeerlijke elementen om te garanderen dat de belangen van de werknemers en van de gemeenschappen op een rechtvaardige manier worden vertegenwoordigd, maar ook om zich ervan te verzekeren dat de milieubeschermdende maatregelen in hoge mate worden nageleefd.

Krachtige en doeltreffende sociale beschermingssystemen zijn van essentieel belang, op wereldschaal; de universele sokkel van sociale bescherming staat centraal in onze duurzame ontwikkelingsvisie.

Wij moeten voor de toekomstige generaties Europese en nationale ombudsmannen in het leven roepen, tripartiete raden inzake duurzame ontwikkeling en/of parlementaire of onafhankelijke commissies.

In 2050 **moeten de kwaliteitsvolle volledige werkgelegenheid en de uitbanning van de armoede bereikt zijn**. Om deze doelstellingen te halen, moeten onze sociale beschermingssystemen worden versterkt, meer bepaald door de vervangingsuitkeringen (werkloosheid, ongevallenuitkering,...) op te trekken tot boven de armoededrempel (met een onderscheid tussen de sociale zekerheidsuitkeringen en de sociale bijstandsuitkeringen).

2.2 Milieubescherming: biologische diversiteit, natuurlijke hulpbronnen, klimaatveranderingen

¹ « State of working America 2008/2009 », 2010 – cijfers van 2005

² « Cheques With Balances: why tackling high pay is in the national interest » Final report of the High Pay Commission http://highpaycommission.co.uk/wp-content/uploads/2011/11/HPC_final_report_WEB.pdf

De grenzen van wat het leefmilieu ons kan bieden aan hulpbronnen en van wat het aan verstoringen kan verdragen, moeten in de vorm van **duidelijke en dwingende doelstellingen** worden geformaliseerd. Op dezelfde wijze en **dienovereenkomstig** dienen de **middelen** waarmee wij deze doelstellingen moeten naleven te worden vertaald in geformaliseerde en gecontroleerde doelstellingen.

Richtlijnen op korte termijn:

- de **milieunormen** van producten moeten de bovenhand krijgen op fiscale stimulansen of aankoopsubsidies, die duur zijn voor de overheden en minder efficiënt zijn;
- er zijn strengere en efficiëntere maatregelen nodig om **het autoverkeer te verminderen**, onder meer tussen de woonplaats en het werk. Dit betekent bijvoorbeeld dat **ruimtelijke ordeningspraktijken moeten worden herzien** en dat zwaar moet worden geïnvesteerd in het **openbaar vervoer**;
- op alle niveaus is een veel krachtiger en beter gecoördineerd beleid, met een langetermijnvisie, nodig dat ernaar streeft het energieverbruik aanzienlijk te beperken, met inbegrip van een herziening van de woon- en vervoerswijze en met een maximaal aandeel van hernieuwbare energiebronnen. Dit is absoluut noodzakelijk om er alles aan te doen om nog een kans te maken op het behalen van het doel van de 2 graden.

2.3 Economische ontwikkeling met inbegrip van de duurzame consumptie- en productiewijzen: energie, transport, huisvesting, voeding

De neoliberale opvatting van vooruitgang en economische groei moet worden herzien en omgezet in **middelen** die **de sociale doelstellingen van de rechtvaardige transitie** dienen en die **het milieukader ervan** respecteren.

Het consumentenmodel is niet verenigbaar met de rechtvaardige transitie en moet plaats maken voor een nieuw schema dat voor iedereen materiële welvaart verzekert en dat **voor iedereen streeft naar een hogere levenskwaliteit in plaats van naar meer consumptie op individueel niveau**. Economische ontwikkeling en innovatie dienen binnen deze denkwijze te passen op grond van een krachtige milieudimensie, een stevige sociale zekerheid en een werkgelegenheidsgraad van topkwaliteit.

Dit materiële welzijn waaraan het een groot gedeelte van de wereldbevolking ontbreekt en deze eveneens ruim ontoereikende collectieve levenskwaliteit kunnen enkel steunen op een stabiliteit en zekerheid die berusten op een dynamisch beleid inzake werkgelegenheid en sociale bescherming. De werknemers zullen mobiliteit - ongeacht of die verbonden is met het klimaatbeleid of met een ander beleid - enkel aanvaarden indien deze verzekerd wordt binnen een veiligstelling van hun professionele loopbaan. Dit kan niet worden uitgewerkt zonder het arbeidsrecht na te leven, zonder krachtige instrumenten van sociale dialoog, zonder te anticiperen op de behoeften en zonder een reële sociale rechtsstaat in alle landen.

Richtlijnen op korte termijn:

- **op grote schaal groene en waardige banen creëren³ (50% in 2015 op wereldvlak) dankzij binnenlandse investeringen in (nieuwe) koolstofarme technologieën, R&D en innovatie, en technologieoverdracht. Dit geldt voor alle sectoren en industrietakken en, bijgevolg, voor alle werknemers en dus niet enkel voor banen in de opkomende sectoren. Overal ter wereld is de kwaliteit van de banen van even fundamenteel belang als het aantal ervan en moeten zij minstens de IAO-normen inzake waardig werk naleven;**
- het toekennen van steun aan milieu-investeringen moet steeds verbonden zijn aan de voorwaarde om bijkomende ecosolidaire banen te creëren;
- de Staat moet niet alleen een strategische visie uitwerken over de vernieuwing van de industrie en de economie, maar moet zelf initiatieven nemen op economisch vlak om nieuwe niches en domeinen aan te boren. De Belgische vakbonden zijn voorstander van een **krachtig industriebeleid** waarin de Staat als katalysator optreedt voor groene en op de toekomst gerichte investeringen in de industrie. De

³ Dit wil zeggen: die vanuit een sociaal en ecologisch standpunt bijdragen tot duurzame ontwikkeling

- investeringen in groene technologieën zullen doorslaggevend zijn voor de toekomst van de industrie: investeren in strategische sectoren die van fundamenteel belang zijn voor een duurzame transitie;
- op Europees niveau is het absoluut noodzakelijk opnieuw een anticiperende langetermijnvisie inzake investeringen aan te nemen dankzij **een Europese roadmap** over de **rechtvaardige transitie**.
 - duurzame ontwikkeling uitbouwen tot een overheersende stroming binnen de EU en haar lidstaten door de **horizontale clausules** van het Verdrag van Lissabon toe te passen;
 - innovatie in hoge mate ondersteunen door in de eerste plaats het doel te halen van de **3% van het BBP die aan R&D wordt gewijd, zoals opgelegd door de Strategie EU 2020;**
 - **voor de ondernemingen 2,5% van de loonmassa besteden aan de opleiding (tegenover 1,9% van de huidige loonmarge)**
 - op alle niveaus de vaardigheden en groene banen correct beheren binnen de sociale dialoog en er rekening mee houden dat de ontwikkeling van een koolstofarme economie vooreer zal berusten op het verbeteren van de bestaande vaardigheden dan op de gespecialiseerde groene vaardigheden;
 - **de algemene begroting van de EU aanpassen** en de structurele en regionale fondsen van de EU versterken, terwijl tegelijk ex-ante en ex-post evaluaties worden gegarandeerd van de leningen vanwege de EIB en de EBWO, die op basis van sociale en ecologische criteria dienen te worden uitgevoerd;
 - de diensten en ondernemingen/instellingen die onder overheidstoezicht vallen, met inbegrip van sociale huisvesting, hoge ecologische en sociale normen opleggen voor de werkzaamheden, infrastructuur, producten, aankoopdiensten en aanbestedingen.

2.4 Transversale dimensies

2.4.1 Economisch bestuur, onderzoek en ontwikkeling, onderwijs en opleiding, ontwikkelingssamenwerking

Het systeem bevindt zich in een crisis en **verwacht ingrijpende maatregelen**: het bestuur moet worden verbeterd, de financiële markten moeten **dringend worden gereguleerd, de belastingparadijzen moeten worden afgeschaft en de belastingontduiking moet worden tegengegaan**.

Wij moeten de overgang naar een nieuw model sneller doen verlopen door **de controlemiddelen op de sleutelsectoren van de economie te versterken** en door een ruimere marge te creëren voor overheidsinitiatieven

Richtlijnen op korte termijn:

- de investeringsovereenkomsten herzien om te zorgen voor duurzame overheidsfinanciën;
- op Europees niveau **ambitieuze instrumenten** voorzien, meer bepaald door een versterkt gemeenschapsbeleid toe te passen dat niet langer gebaseerd is op een intergouvernementele samenwerking, maar op een dynamiek van industriële coördinatie binnen de gemeenschap, die een grote democratische ambitie vereist;
- de **dialoog tussen de overheden en de voornaamste actoren verzekeren, onder wie de vertegenwoordigers van ondernemingen, vakbonden, lokale en regionale overheden, en verenigingen. Vooral de werknemers en hun vertegenwoordigers dienen als noodzakelijke actoren te worden beschouwd met wie de Europese Unie in dialoog moet treden en moet onderhandelen over de transitie** naar een koolstofarme economie die duurzame banen en sociale vooruitgang in zich draagt. Op Belgisch niveau moeten de werknemers nauwer betrokken worden bij het beleid van hun werkgever inzake het klimaat, energie en het milieu door belangrijkere bevoegdheden te verlenen aan de ondernemingsraad, het CPBW, de vakbondsafvaardiging en de Europese ondernemingsraden. Voor de kmo's dient een overlegplatform te worden voorzien;
- meer opschuiven naar een **reële anticiperende agenda** binnen de sociale dialoog;
- het vroegtijdig schoolverlaten in België tegen 2020 beperken tot 4%

2.4.2 Externe dimensie

Ontwikkelde landen en opkomende landen moeten de gezamenlijke en afzonderlijke verantwoordelijkheden **op een billijke manier delen**.

Voedselsoevereiniteit via een duurzame artisanale landbouw, de ontbossing stoppen tegen 2020, de oceanen duurzaam beheren, de emissies van broeikasgassen op wereldschaal verminderen vanaf 2015, de hulpbronnen die uitgeput geraken herwaarderen (biodiversiteit, het visbestand), de toegang tot duurzame energie voor iedereen, het onderwijs, de capaciteiten en de toegang tot technologieën versterken: het zijn allemaal voorschriften die wereldwijd moeten worden nageleefd.

2.4.3 Gendergelijkheid

De rechten van mannen en vrouwen moeten zowel in de maatschappij als op de werkvloer worden gerespecteerd en ze moeten op een billijke manier worden behandeld. De loonkloof tussen mannen en vrouwen, die vandaag in België nog 16% bedraagt⁴, vormt hieromtrent een van de indicatoren. In 2020 dient deze kloof gedicht te zijn.

BELANGRIJKE DOCUMENTEN.

Resoluties IVV

Resoluties EVV

*Documenten van het ACV-congres – Morgen mee maken, Verslag van het ACV-congres, 21-23 oktober 2010.*⁵

*Documenten van het ABVV-congres: Solidariteit tegen ongelijkheid, Statutair congres van het ABVV, 2-3-4 juni 2010.*⁶

Studie ETUI: Worker Participation 2030 - Four Scenarios, Michael Stollt, Sascha Meinert, ETUI, 2010

*Studie visie Franse vakbonden: Trajectoires 2020 - 2050 vers une économie sobre en carbone Rapport du Comité présidé par Christian de Perthuis, Paris, 2011.*⁷

Congres van Vancouver van 21 tot 25 juni 2010, Un modèle de développement durable et juste pour le 21ème siècle (Een duurzaam en rechtvaardig ontwikkelingsmodel voor de 21ste eeuw)

Resolutie: De vakbonden, de klimaatverandering en het proces van Rio+20: Algemene Raad van 2 tot 4 februari 2011

⁴ : Direction générale Statistique et information économique – Enquête sur la structure et la répartition des salaires

⁵ http://www.acv-online.be/Images/Vakbeweging_730_tcm9-236075.pdf

⁶ http://www.abvv.be/web/guest/files-nl/-/file/26909/?jsessionid=3mh6-3L5Xyxv2rb8d0PoStX&themes=structtheme08&p_l_id=10184

⁷ <http://www.strategie.gouv.fr/content/trajectoires-2020-2050-vers-une-economie-sobre-en-carbone-rapport#les-ressources>

Duurzame ontwikkeling: de langetermijnvisie 2050 van de Noord-Zuidbeweging

1. Gewenste situatie in 2050

Duurzame ontwikkeling betekent dat:

Elke bewoner van deze planeet voldoende gezond voedsel en drinkbaar water ter beschikking heeft, beroep kan doen op schone energie, een waardig inkomen heeft en kan genieten van politieke, sociale, economische en culturele rechten. Onderwijs, gezondheidszorg, sociale bescherming en – zekerheid is een realiteit voor elkeen. Elke bewoner is deel van de maatschappij waarin hij participeert en stuurt het beleid ervan mee op een vreedzame en democratische wijze.

Deze omschrijving is afgeleid van de ontwikkelingsdefinitie uit het handvest van 11.11.11 (AV van 5/10/2004):

Ontwikkeling is geen gunst maar een basisrecht dat voor elke mens moet worden gegarandeerd. Iedereen moet dat recht kunnen laten gelden, en desnoods afdwingen voor zichzelf en de groep waartoe hij of zij behoort. De kernelementen van dat recht werden binnen de Verenigde Naties vastgelegd in de universele verklaring van de rechten van de mens (1948), het verdrag over de economische, sociale en culturele rechten (1966), het verdrag over politieke en burgerrechten (1966), en het verdrag over de rechten van het kind (1989).

Ontwikkeling is veel meer dan armoedebestrijding of het halen van een minimum aan materiële welvaart. Het gaat om een waardig leven voor individu en groep, én over hun plaats in een open, democratische en vreedzame maatschappij.

2. De voorwaarden

De basisvoorwaarden om een duurzame ontwikkeling mogelijk te maken zijn:

- 1) een grondige herverdeling van macht en middelen tussen en binnen landen. Duurzame ontwikkeling is op termijn niet verenigbaar met grote ongelijkheid.
- 2) een financieel en economisch handelen dat is ondergeschikt is aan het realiseren van sociale doelstellingen. Het realiseren van voornoemde rechten staat centraal.
- 3) sociaaleconomische activiteiten die de leefmilieuomgeving niet verder uit balans brengen: de globaal publieke goederen zoals water, bodem, lucht worden in evenwicht hersteld en bewaard.

Om dit te realiseren is een bindend internationaal akkoord tussen landen nodig met:

- 1) vastlegging van bovenstaande principes (erkenning van de rechten van de mens en van de globaal publieke goederen) die primeren op het huidige economische ontwikkelingsmodel;
- 2) afspraken over langetermijndoelstellingen voor het internationaal en nationaal niveau om deze rechten te realiseren;
- 3) opbouw van een internationale institutionele architectuur die de bevoegdheid én de capaciteit heeft om sancties op te leggen bij het niet respecteren van internationale afspraken: zowel t.o.v. overheden als t.o.v. de economische actoren;
- 4) vastlegging van aangepaste indicatoren om zowel de internationale architectuur, de nationale overheden als burgers toe te laten om het realiseren van deze doelstellingen te volgen, bij te sturen of aan te klagen;
- 5) een 'gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid' als belangrijk principe. Het zal noodzakelijk zijn om dit principe te vertalen naar verschillende plannen op basis van de noden en de

capaciteit van de betrokken landen. Vanuit hetzelfde principe, vanwege hun historische verantwoordelijkheid en hun huidige situatie, is een financiële stroom van industrielanden naar opkomende en andere ontwikkelingslanden nodig om tot bovengenoemde duurzame samenleving te komen. Bijkomende internationale innovatieve financiering zal deze financiering moeten aanvullen.

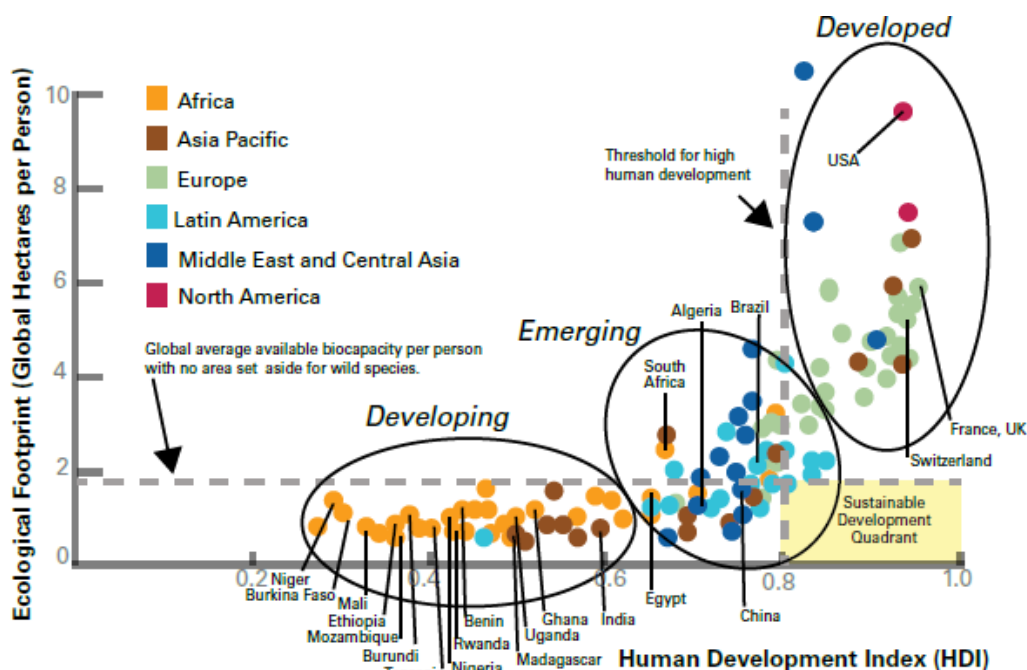
3. Belang van duurzame ontwikkeling

De principes in verband met leefmilieu en sociale rechtvaardigheid moeten primeren op het economische model:

1) Ingaan tegen de groeiende ongelijkheid is nodig: het streven naar groei met het huidige ontwikkelingsmodel betekent geen afname van ongelijkheid. Integendeel. Door de globalisering is het kleine percentage rijken nog rijker geworden en het aantal armen is toegenomen. Het huidige economische model zet niet alleen het leefmilieu verder onder druk, maar zorgt evenmin voor een verbetering van het recht van mensen op gezond voedsel, proper water, schone energie, onderwijs, gezondheidszorg, ... De meeste Millenniumdoelen zullen in 2015 niet worden gehaald.

2) We moeten rekening houden met de grenzen aan de planeet: het blijkt onmogelijk om voor alle wereldburgers dezelfde rechten en graad van materiële ontwikkeling te garanderen zonder rekening te houden met de beperkingen van onze planeet. Als iedereen de levensstijl kopieert van de minder dan 1 miljard mensen in de industrielanden, dan verbruiken we tussen 3 en 5 maal de draagkracht van onze planeet. Het Brundlandrapport wees in 1987 al op de eindigheid van de grondstoffen. De VN-conferentie in Rio De Janeiro (1992) stelde dat duurzame ontwikkeling veronderstelt dat de drie pijlers (economie, ecologie en sociaal welzijn) evenwaardig zijn en naast elkaar gezet moeten worden. We stellen vandaag vast dat de planeet grenzen oplegt en dat economische groei hier rekening moet mee houden.

Een overzicht van de situatie in de industrie-, opkomende en ontwikkelingslanden wordt hieronder weergegeven in figuur 1.⁸

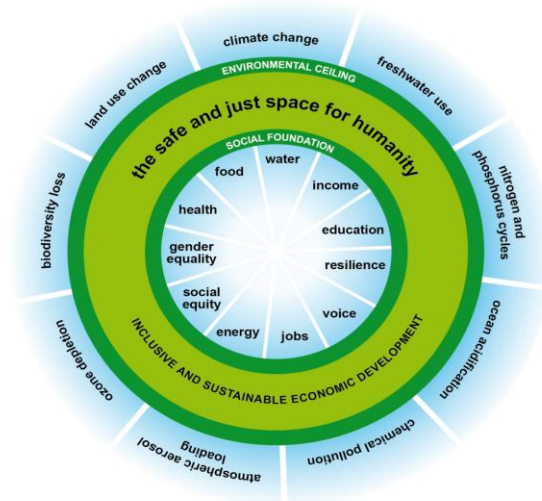

⁸ Zie: <http://www.christianaid.org.uk/images/constrained-world.pdf>, 23 april 2012

Figuur1: de ecologische voetafdruk versus de Human Development Index in industrie-, opkomende en ontwikkelingslanden

3) We stoten op grenzen aan de groei: vanwege de grenzen aan de planeet en de groeiende sociale ongelijkheid, is ongebreidelde economische groei op basis van het huidige marktmodel geen optie meer. Deze moet ondergeschikt worden aan een ecologisch en sociaal kader.

Dit wordt geïllustreerd in figuur 2⁹

Figuur2: de uitdagingen van een sociaal rechtvaardige en inclusieve duurzame ontwikkeling

4. Krachtlijnen voor de verschillende beleidsdomeinen

4.1 Leefmilieu

Er moet een einde komen aan de productie en consumptie gebaseerd op een groeiend verbruik van fossiele energiebronnen en overexploitatie van bodem en oceanen. Klimaatverandering, schaarse grondstoffen en de achteruitgang van de biodiversiteit zijn niet alleen het gevolg van ontbrekende normen op leefmilieuvlak, maar vooral het gevolg van het economisch model en het gebrek aan sturend beleid.

- **Klimaatverandering**

De oorzaak van de huidige temperatuurstijging is de jarenlange uitstoot van broeikasgassen door de industrielanden. De gevolgen van de klimaatverandering treffen vooral de bevolking in ontwikkelingslanden. Een groep van economisch sterk groeiende ontwikkelingslanden heeft intussen een sterk gegroeid aandeel in de actuele CO₂-uitstoot. Ze eisen hun recht op ontwikkeling op en vertalen dat gedeeltelijk in een recht om verder te ontwikkelen op basis van fossiele energie. Binnen de internationale onderhandelingen wijzen industrielanden en opkomende ontwikkelingslanden landen elkaar dan ook met de vinger.

Het doorbreken van deze patstelling is maar mogelijk als industrielanden:

- 1) akkoord gaan om zelf de grootste echte interne reductie-inspanningen op zich te nemen;
- 2) voldoende geld ter beschikking stellen om adaptatie in opkomende en ontwikkelingslanden mogelijk te maken en compensaties te voorzien voor het duurzaam beheer van het tropisch bos;
- 3) bereid zijn om financiële steun te voorzien aan de ontwikkelingslanden voor een koolstofarme ontwikkeling.

⁹ Can we live inside the doughnut? Why the world needs planetary and social boundaries, Kate Raworth, Oxfam international 13 february 2012

Pas dan kan men aan opkomende landen de noodzakelijke inspanningen vragen en wereldwijd een lage koolstofontwikkeling realiseren.

- **Natuurlijke rijkdommen**

Een belangrijk aandeel van de opgebouwde rijkdom in industrielanden is gebaseerd op de ontginning, verwerking en het gebruik van bodemrijksdommen. De bevolking van de meeste ontwikkelingslanden die dergelijke bronnen op het eigen vasteland of aan hun kusten herbergen, genieten meestal niet voldoende van de opbrengst. Vaak leidt een sterke afhankelijkheid van deze grondstoffen tot ernstige sociale, economische en politieke problemen en conflicten. De ontginning realiseert in heel wat gevallen weinig economische meerwaarde, houdt zich niet aan sociale en ecologische normen, en schendt de rechten van lokale gemeenschappen.

Hieraan kan worden verholpen door:

- 1) het internationaal vastleggen van normen voor de ontginning van grondstoffen en de productie van materialen;
- 2) het verplichten van minimale recyclagepercentages van ertsen;
- 3) het aanduiden van no-go zones voor ontginning, gebaseerd op de sociale en ecologische gevolgen van een mogelijk project en minstens in alle natuurparken van categorie 1 tot 4 volgens IUCN-classificatie.

De gewenste toekomstige evolutie zal gepaard moeten gaan met minder consumptie in de industrielanden en met meer consumptie in ontwikkelende landen binnen de draagkracht van de planeet.

- **Biodiversiteit**

Het belang van het behoud van biodiversiteit voor het voortbestaan en de levenskwaliteit van de mens wordt steeds meer erkend. De diversiteit speelt een rol op verschillende terreinen zoals landbouw, voeding, gezondheidszorg, enz.

Het behoud van een zo groot mogelijke diversiteit vergroot de kans dat de natuur een buffer kan zijn voor falend menselijk handelen en dat mensen kunnen genieten van economische en ecologische diensten geleverd door de ecosystemen.

4.2. De economische dimensie

De overgang naar een economisch model met respect voor milieu- en sociale normen gaat samen met een herverdeling en een verbetering van de duurzaamheid in alle aspecten van de wereldwijde productie en consumptie. Het economisch beleid moet gebaseerd zijn op samenwerking en solidariteit, en moet een instrument zijn om rijkdom en ontwikkelingskansen op aarde eerlijk te verdelen.

- **Energie**

Om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen zal het verbruik van fossiele brandstoffen drastisch naar beneden moeten. Dat betekent zuiniger omspringen met energie en kiezen voor hernieuwbare energie. De onveilige kernenergie is voor ons geen optie. Zuiniger omspringen met energie betekent zoveel mogelijk verliezen beperken door andere productiesystemen te gebruiken, gebouwen te isoleren en vervoer van grondstoffen en goederen te beperken. Dit kan via technologische innovatie, productnormering en subsidiërings- en ontradingsmechanismen vanuit de overheid. Dat vraagt om een andere organisatie van onze economie.

Energie voor elektriciteits- en warmteproductie zal afkomstig moeten zijn van hernieuwbare energiebronnen zoals zon, wind, geothermie, golfslagenergie, biomassa... en zal voor een deel decentraal moeten plaatsvinden.

Ontwikkelingslanden moeten de fossiele stap in ontwikkeling kunnen overslaan en steun krijgen om koolstofarm te ontwikkelen op basis van hernieuwbare energiebronnen. De energievoorziening moet ten goede moet komen aan de plaatselijke bevolking.

- **Voeding**

Na water en lucht is dit de belangrijkste primaire behoefte van mensen. Voedselzekerheid blijft wereldwijd een groot probleem: één miljard mensen lijden honger, nog een miljard heeft geen toegang tot aangepast en gezond voedsel. De oorzaken zijn divers: productie voor biobrandstoffen, de uitwassen van de agro-industrie, het fenomeen van de land grabbing, speculatie op voedingsgrondstoffen, onevenwichtige bevolkingstoename, enz.

Samen met een aantal VN-instanties binnen FAO en de IAASTD pleiten we voor:

- 1) het afstappen van de agro-industriële ontwikkeling, en de keuze voor voedselsoevereiniteit
- 2) het bannen van biobrandstoffen,
- 3) het behoud van koolstofreservoirs,
- 4) het promoten van agroforestry,
- 5) steun aan familiale duurzame voedselproductie,
- 6) de ontwikkeling van lokale markten.

- **Werk**

Voor de meeste mensen is inkomen uit arbeid de belangrijkste bron van inkomen. Binnen een duurzame ontwikkeling en respect voor mensenrechten hebben mensen recht op waardig werk. Mogelijkheden om genoeg en kwaliteitsvolle arbeidsplaatsen te scheppen worden nu onderbenut. Het scheppen en schrappen van arbeidsplaatsen is sterk gekoppeld aan de investeringsintenties van de bedrijven of kapitaalkrachtige groepen of personen. Die houden nu vaak te weinig rekening met de lokale economische en sociale impact van hun beleid. Nationale overheden en internationale instanties schieten daarbij tekort in hun regulerende functie.

Een mogelijkheid die wordt onderbenut, is het belasten van bedrijven en grote vermogens. Rechtvaardige fiscaliteit zou herverdeling mogelijk en de Staat middelen geven om zelf te investeren in duurzame productie en duurzame jobs. In ontwikkelingslanden stelt dit probleem zich nog sterker.

Het beleid om waardig werk te realiseren moet gekoppeld worden aan het garanderen van sociale bescherming en het uitbouwen van een adequaat systeem van sociale zekerheid.

- **Handelsbeleid**

Een eerlijk en duurzaam handelsbeleid is een belangrijk element in het opbouwen van een duurzame economie. Een aantal uitgangspunten moet daarbij worden gerespecteerd:

- 1) handel en investeringen moeten gebeuren binnen een bindend kader dat respect en verwezenlijking van sociale, culturele en politieke rechten mogelijk maakt;
- 2) landen, regio's en gemeenschappen moeten de mogelijkheid behouden om de productie en verhandeling van goederen en diensten te regelen. Enkel vertrouwen op het marktmechanisme is geen optie;
- 3) er moet steun gegeven worden aan handelsnetwerken die de afstand tussen producent en consument klein houden;
- 4) er moet volledige transparantie en eerlijke inkomensverdeling komen in de wereldwijde waardeketens
- 5) de uitwisseling van en de vrije toegang tot relevante kennis moet worden gestimuleerd;
- 6) op institutioneel vlak houdt dit in: grondige hervorming van de Wereldhandelsorganisatie. Transparantie in handels- en investeringsakkoorden, en een regelmatige verplichte toetsing van het handels- en investeringsbeleid aan akkoorden en verdragen m.b.t. mensenrechten en duurzaamheid.

- **Regulering van de financiële sector en een rechtvaardige fiscaliteit**

De financiële sector is vandaag vaak meer een gevaar dan een instrument voor ontwikkeling.

Door het volume geld dat er omgaat, door de greep van beleggers en geldschietters op de rest van de economie, en door het gebrek aan adequate regulering.

Dit gebrek aan regulering zorgt voor crisissen die destabiliserend werken voor de economie in haar geheel, maar ook op niveau van sectoren (cf. onder andere speculatie op voedingsgrondstoffen)

Door allerlei constructies onttrekken veel financiële actoren zich minstens gedeeltelijk aan belastingen. Daardoor dragen ze in verhouding veel te weinig bij tot ontwikkeling en het behoud van de global public goods. De financiële aderlating door kapitaalvlucht naar belastingparadijzen bijvoorbeeld is een veelvoud van wat jaarlijks aan ontwikkelingssamenwerking wordt besteed.

Daaraan moet worden verholpen door:

- 1) het versterken van de financiële architectuur die alle actoren een bindend kader kan opleggen met betrekking tot transparantie, beperken van risicohoudend gedrag en speculatie en die de financiële sector inschakelt in het stimuleren en financieren van duurzame ontwikkeling;
- 2) de uitbouw van een stevige en rechtvaardige fiscaliteit binnen landen en internationaal, met een betere zichtbaarheid, volgbaarheid én belasting van kapitaal;
- 3) de afschaffing van de belastingparadijzen.

- **Onderzoek en ontwikkeling**

Technologie wordt nu te sterk gericht op het doen stijgen van de productiviteit. In een duurzame economie moet onderzoek en ontwikkeling gebruikt worden om producten en diensten van betere kwaliteit en / of om gemakkelijker en op een duurzamere manier te produceren.

In een duurzaam ontwikkelingsmodel zal de overheid het groter deel van het onderzoek moeten richten op het verwezenlijken van de basisrechten van de mensen, en op het behouden en herstellen van de balans met het milieu. Het zal moeten steunen op verschillende disciplines, op de participatie van de burgers, en op een open source-systeem met in tijd beperktere patenten en brevetten.

4.3 De sociale dimensie

In het beleid van nationale overheden, maar ook op internationaal niveau moet meer aandacht en prioriteit gegeven worden aan de sociale dimensie van ontwikkeling. Nu zijn te veel mensen arm, ondervoed, ongezond, ongeletterd, gediscrimineerd, politiek monddood, enz. In de aanloop naar 2050 zullen grote inspanningen nodig zijn op verschillende werkterreinen zoals:

- **Volksgezondheid:**

Gezondheidszorg zal sterk preventief moeten werken. Zo zal men moeten vermijden dat omgevingsfactoren zoals ongezonde lucht of vervuild water mensen ziek maken. Vervuild water is ook nu nog een van de belangrijkste doodsoorzaken in ontwikkelingslanden. Ook voeding, zowel onder- als overvoeding, blijft een belangrijk aandachtspunt.

Naast het preventief beleid, moet iedereen ook toegang hebben tot een degelijke en betaalbare gezondheidszorg. Systemen van mutualisering of sociale zekerheid zijn daarbij noodzakelijk.

- **Onderwijs en vorming:**

Onderwijs blijft ook in de toekomst een goede garantie ontwikkeling van individu en maatschappij. Het realiseren van basisonderwijs voor alle kinderen (cf. de Millenniumdoelen) is daarbij een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde. Ook toegang tot hogere niveaus van onderwijs moet worden gestimuleerd en op termijn gegarandeerd.

- **Gendergelijkheid:**

Op bijna alle beleidsterreinen is in de komende jaren internationaal en binnen landen een grote inhaalbeweging nodig met betrekking tot genderspecifieke aanpak en gendergelijkheid: toegang tot adequate gezondheidszorg, gelijkstelling van lonen, toegang tot reproductieve gezondheidszorg, waarborgen van veiligheid van individu en groep, positie in de politieke en economische hiërarchie, waardering van huishoudelijk werk en zorg, enz.

- **Participatie:**

De overgang naar een ontwikkelingsmodel waar rechten en echte behoeftes het halen op uitbuiting en over- of onderconsumptie is maar mogelijk als alle leden van de samenleving actief betrokken zijn en participeren in de overgang. Door inspraak in wat nodig is en hoe dit model sociaal rechtvaardig kan georganiseerd worden, door het kunnen opvolgen van transparante beleidsplanning en via een democratisch controleerbaar overheidsapparaat. Het vormen van kritische geesten en het mogelijk maken van de dialoog of confrontatie met de overheid is nodig om tot een duurzame samenleving te kunnen komen.

Bij een dergelijke overgang moet rekening gehouden worden met de achtergestelde groepen in onze maatschappij. Er moet geluisterd worden naar alle maatschappelijke groepen. Heel dikwijls zijn hier de kiemen van oplossingen te vinden. In ontwikkelingslanden maar ook elders, én op internationaal niveau zal zeer zwaar ingezet moeten worden op het versterken van participatie van de civiele maatschappij.

5. En wat met ontwikkelingssamenwerking?

De ideale situatie in 2050

Ideaal gesproken is er in 2050 geen ontwikkelingssamenwerking meer nodig. Mensen, individueel en als groep, zien hun recht op ontwikkeling gegarandeerd, door onder andere waardig werk, adequate systemen van sociale bescherming en politieke structuren die instaan voor inspraak en goed bestuur binnen een internationaal leefmilieukader. Landen beschikken over een goed systeem van interne fiscaliteit dat zorgt voor herverdeling en essentiële publieke diensten. Internationaal is er een publiek financieel systeem dat controle houdt over internationale geldstromen en ook op dat niveau zorgt voor een rechtvaardige fiscaliteit. Waar landen zelf niet kunnen zorgen voor afdoende sociale bescherming is een efficiënt internationaal beschermingssysteem voorzien. Internationale leefmilieu- (en afgeleide productie- en consumptie)normen zijn een garantie voor het respecteren van de grenzen aan de planeet en het kunnen realiseren van het recht op ontwikkeling.

Ook in dit ideaal scenario is het de vraag of alle landen en alle bevolkingsgroepen een aantal structurele economische, sociale en ecologische handicaps op een periode van 40 jaar kunnen overwinnen. Als 40 jaar te kort is, zal er ook nog in 2050 een systeem van ontwikkelingssamenwerking nodig zijn dat sommige landen en bevolkingsgroepen tijdelijk of langdurig structureel ondersteunt. Ook in dit scenario kunnen zich natuurlijke of menselijke rampen voordoen die om externe steun en (nood)hulp vragen.

De huidige situatie

In 2012 wordt ontwikkelingssamenwerking op verschillende manieren en niveaus in vraag gesteld: kwantitatieve doelstellingen zoals de 0,7% BNI bijdrage voor ontwikkelingssamenwerking worden niet gehaald. Er worden vragen gesteld bij de effectiviteit van de ontwikkelingssamenwerking, naar de coherentie van andere beleidsterreinen met de ontwikkelingsdoelstellingen, naar de selectie van landen die 'recht' hebben op steun en naar de plaats en het belang van ontwikkelingssamenwerking naast andere financiële stromen. Sommigen vinden zelfs dat hulp een negatieve invloed op ontwikkeling heeft door het scheppen van hulpafhankelijkheid.

Intussen vindt een belangrijke delocalisering plaats van de productie naar opkomende landen en ontstaat land grabbing in ontwikkelingslanden vanuit industrie- en opkomende landen.

Anderzijds blijft ontwikkelingssamenwerking een belangrijke tot onmisbare bron van financiële middelen voor landen die weinig andere manieren hebben om extern kapitaal aan te trekken, en kan het landen een ruimere marge geven om tijdelijke of structurele handicaps aan te pakken. De vraag is of ontwikkelingssamenwerking ook in de toekomst nog een positieve rol kan spelen in de strijd tegen armoede en ongelijkheid.

Wat moet er gebeuren?

Er zijn enkele uitgangspunten en krachtlijnen waaraan ontwikkelingssamenwerking zich ook in de toekomst zal moeten houden:

- 1) Afgeleid uit het recht op ontwikkeling: mensen, bevolkingsgroepen en landen hebben recht op steun bij hun ontwikkeling als ze die structureel of tijdelijk niet helemaal op eigen kracht kunnen realiseren. Er moeten voldoende middelen voorzien worden om de nood aan ondersteuning te financieren.

- 2) De formulering van wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling moeten minstens evenveel rekening houden met de sociale en politieke als met de ecologische en economische componenten van duurzame ontwikkeling.
- 3) Er moet radicaal afgestapt worden van donorgestuurde samenwerking. Er moet gezorgd worden voor adequate internationale structuren om de samenwerking weg te halen uit de traditionele donor – ontvanger verhouding. In die zin moet men in de aanloop naar 2050 evolueren naar een wereldwijd systeem van sociale zekerheid.
- 4) In deze visie is geen enkel land per definitie uitgesloten van recht op ondersteuning (gaande van dringende noodhulp tot lange termijn ondersteuning in de strijd tegen ongelijkheid). Maar er is hierbij voorrang voor de armste landen en bevolkingsgroepen.
- 5) Coherentie van andere beleidsterreinen met de ontwikkelingsdoelstellingen moet gegarandeerd worden. Dat betekent niet een impactcheck na de feiten, maar wel op voorhand het beleid op verschillende terreinen (handel, financiële regelgeving, landbouw, enz.) zo uittekenen dat het een duurzame ontwikkeling wereldwijd versterkt.
- 6) Ontwikkelingssamenwerking, maar ook het hele nationaal en internationaal beleid moet uiteindelijk steunen op transparantie, accountability en inspraak van de betrokken mensen.
- 7) Ook binnen het engere terrein van ontwikkelingssamenwerking moet effectiviteit worden verzekerd.
- 8) Er zal steeds moeten gezocht worden naar nieuwe aangepaste vormen en methodes van samenwerking. Daarin is plaats voor initiatieven en samenspel van verschillende actoren binnen een door de publieke overheid vastgelegd kader.

Bijlagen

Bijlage 1, van de milieubeweging

1. Het Living Planet Report van WWF: www.wwf.be/lpr
2. Het UNEP Green Economy report
<http://www.unep.org/greeneconomy/greeneconomyreport/tabid/29846/default.aspx>

Bijlage 2, van de Noord-Zuidbeweging

3. On the Commons, Maude Barlow, 15 oktober 2010 (zie <http://www.alternet.org/story/148519/?page=entire>)
4. A safe and just space for humanity, Oxfam discussion paper, Kate Raworth, februari 2012 (zie <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/dp-a-safe-and-just-space-for-humanity-130212-en.pdf>)
5. The rich, the poor and the future of the earth-equity in a constrained world, Christian Aid, april 2012 (zie <http://www.christianaid.org.uk/images/constrained-world.pdf>)
6. Belgische Coalitie Rio+20, april 2012 (zie <http://www.rioplus20.be/nl/node/45>) | Coalition belge Rio+20, avril 20 (zie <http://www.rioplus20.be/fr/node/44>)